

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA

ULA LINKUTĖ
FINANSŲ TEISĖS PROGRAMOS (62401S102) STUDENTĖ

PILIETYBĖS INSTITUTO BRUOŽAI EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ
KONSTITUCINĖJE TEISĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Elena Vaitiekienė

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS	3
I. PILIETYBĖS INSTITUTO TEORINIAI ASPEKTAI	6
1.1. Pilietybės samprata	6
1.2. Pilietybės ir tautybės sąvokų atskyrimas	9
1.3. Teisės aktai, reglamentuojantys pilietybės santykius	11
1.4. Pilietybės reglamentavimo principai	14
II. PILIETYBĖS ĮGIJIMO BŪDAI	15
2.1. Filiacija	15
2.2. Optacija	20
2.3. Natūralizacija	22
2.4. Pilietybės suteikimas išimties tvarka	29
2.5. Kiti pilietybės įgijimo būdai	31
III. PILIETYBĖS SANTYKIŲ PASIBAIGIMO PAGRINDAI	33
3.1. Pilietybės atsisakymas	33
3.2. Pilietybės atėmimas	35
3.3. Pilietybės netekimas	37
IV. DVIKUBOS PILIETYBĖS INSTITUTAS	41
4.1. Dvigubos pilietybės sąvoka	41
4.2. Dvigubos pilietybės įgijimo būdai ir jos ribojimas	41
IŠVADOS	46
LITERATŪROS SĄRAŠAS	48
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	53
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	55
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	56

IVADAS

Nėra pasaulyje valstybės, kuri egzistuotų be piliečių, o pilietybė yra kiekvienos suverenios valstybės atributas. Jau senovės Romoje pilietybė miestiečiams suteikdavo tam tikras privilegijas, kurių neturėjo svetimšaliai.¹ Pilietybė – tai ne vien formali teisės kategorija – ji neatskiriamai susijusi su suvereniteto, politinės santvarkos, asmens teisių ir laisvių kategorijomis, apskritai ji lemia asmens teisinio statuso pobūdį konkrečioje valstybėje.

Svarbu suvokti, kas lemia skirtingas pilietybės sampratas įvairiose šalyse. Be abejo, tam turi reikšmės tų šalių istorinės, politinės ir socialinės raidos ypatybės. Viena vertus, Europos kontekste pilietybė yra paskutinė suvereniteto atspara, tačiau kita vertus, ir pilietybės institutas yra kintantis.

Šio darbo naujumas, temos aktualumas yra tas, kad skirtingas pilietybės reguliavimas Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių konstitucinėje teisėje įtakoja problemas praktikoje. Tarkime, Estijoje ir Latvijoje, pilietybė reguliuojama griežčiau nei Lietuvoje, tai nulėmė politinės priežastys. Neseniai atkūrusioms nepriklausomybę valstybėms pirmiausia iškyla jų nacionalinio identiteto – tautiškumo – problema, kuri svarbi stiprinant valstybės suverenitetą.² Tuo tarpu senosiose ES valstybėse narėse pilietybės politika nėra tokia griežta. Prancūzijoje ir Vokietijoje pilietybės politika yra švelnesnė dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių. Tačiau Vokietijos natūralizacijos politika, nors ir liberalizuota, dar tebėra labiau varžanti nei Prancūzijoje.³ Europos kontekste pilietybė yra paskutinis suvereniteto bastionas; veiksmų laisvė šioje srityje vienos valstybės naudojasi, o kitos šių veiksmų laisvę vis labiau praranda.⁴ Šios skirtybės daro įtaką asmenų pilietybės išsaugojimui arba netekimui dėl, kiekvienos valstybės atveju, vis kitokio pilietybės teisinių santykių reguliavimo ES plotmėje.

Baigiamajame darbe nagrinėjama problema, kad *skirtingas pilietybės teisinis reguliavimas ES valstybėse įtakoja asmenų apsisprendimą dėl pilietybės atsisakymo, igijimo arba prašymo ją įgyti*. Asmenys, ypač imigrantai, dažniau pasirenka tas valstybes, kurių pilietybės įstatymai lankstesni. Tai sukelia piktnaudžiavimo įstatymu problemas, tarkime, tėvų bei vaikų skirtingų pilietybių klausimą, bei iš to išplaukiančias pasekmes – teisinius procesus, asmens tapimo apatridu galimybę ir pan.

Kita baigiamajame darbe gvildinama problema, kad *dvigubos pilietybės turėjimas ES valstybių narių konstitucinėje teisėje lemia nacionalinių teisės sistemų koliziją*. Dviguba asmens

¹ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius, 1999. P. 95.

² Petrauskas Z. Baltijos valstybių ir Ukrainos pilietybės politika. Politologija. Nr. 2 (10), 1997. P. 101.

³ Brubaker R. Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje. Vilnius: Pradai, 1998. P. 122.

⁴ Ibid. P. 269.

pilietybė gali atsirasti taikant dviejų valstybių pilietybės įstatymus vieno asmens atžvilgiu, pavyzdžiui, jo vedybų atveju, kurių pagrindu pagal antrosios valstybės įstatymus sutuoktinis galėtų įgyti šios valstybės pilietybę. Tačiau paprastai valstybės nenoriai pripažįsta savo piliečiams kitos valstybės pilietybę arba dvigubos pilietybės atveju pripažįsta savo piliečiui tik savo pilietybę su visomis iš pilietybės galinčiomis išplaukti pasekmėmis. Skirtingas bipatrizmo teisinis reguliavimas sukelia problemų asmenims, norintiems įgyti ar išsaugoti dviejų valstybių pilietybes.

Analizuodami pilietybės institutą ES valstybių konstitucinės teisės kontekste, bandysime detaliau atskleisti kylančias problemas bei remiantis teorine bei gauta empirine medžiaga pateiksime šių problemų sprendimo būdus ir priemones.

Baigiamajame darbe iškeliami hipotezė, kad skirtingas pilietybės klausimų reguliavimas ES valstybėse narės yra per plati šalis palikta kompetencija.

Baigiamojo darbo objektas – pilietybės instituto bruožai konstitucinės teisės kontekste.

Baigiamojo darbo dalykas – ES valstybių (Airijos, D.Britanijos, Ispanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Latvijos, Estijos ir Lietuvos) pilietybė jų konstitucinėje teisėje.

Baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti ir įvertinti ES valstybių (Airijos, D.Britanijos, Ispanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Latvijos, Estijos ir Lietuvos) pilietybės instituto turinį konstitucinės teisės kontekste.

Baigiamojo darbo uždaviniai:

1. Palyginti pilietybės įgijimo ir netekimo ES valstybėse (Airijoje, D.Britanijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Latvijoje, Estijoje ir Lietuvoje) pagrindinius aspektus;
2. Išanalizuoti pilietybės instituto bruožus ES valstybėse konstitucinės teisės kontekste, remiantis ES valstybių narių pilietybės klausimus reglamentuojančiais teisės aktais;
3. Atskleisti pagrindines problemas, susijusias su dvigubos pilietybės santykių teisiniu reguliavimu ES valstybėse, bei pateikti jų sprendimo būdus.

Baigiamojo darbo metodai:

1. Lyginimo metodas. Šis metodas suteikia galimybę palyginti, sugretinti, įvertinti skirtingų teisės sistemų institutus bei suprasti, kuris problemos sprendimo būdas yra geriausias ar geresnis nei kiti. Didėjant asmenų mobilumui ES erdvėje, daugėja teisinių kazusų, kurių nereglamentuoja ES teisė, nors ir turinti supranacionalinį statusą. Teisinių santykių reguliavime, paliktame išsimtinei nacionalinės teisės kompetencijai, atsiranda įvairių ES valstybių teisių kolizijos. Taigi tik jas gretindami galime išsiaiškinti realias problemas bei jų sprendimo būdus.

Lyginimo metodas taikytas analizuojant ES narių – Lietuvos bei pasirinktų užsienio valstybių (Airijos, D.Britanijos, Ispanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Latvijos, Estijos) bei tarptautinės teisės aktus, reglamentuojančius pilietybės teisinius santykius, analizuojant skirtingų mokslininkų iškeltas problemas.

2. Abstrakcijos metodas. Jis naudotas išskiriant iš pilietybės instituto visumos atskirus santykius, t.y. pilietybės teisinius santykius, ir nagrinėjant juos kaip savarankišką dalyką. Šis metodas padeda mums nustatyti pilietybės instituto dėsningumus, skatindamas bendrybių analizę ir jų konkretinimą.
3. Istorinis-lyginamasis metodas. Šį metodą taikėme analizuodami senesnės ir naujesnės redakcijos teisės aktus, ankstesnius bei dabartinius mokslinės literatūros šaltinius, nagrinėjančius pilietybės institutą bei iš jo išplaukiančias problemas.
4. Mokslinės literatūros analizės metodas. Taikytas analizuojant mokslinę literatūrą – mokslines publikacijas, monografijas, mokslininkų darbus, kuriuose atskleistas pilietybės instituto turinys, jo ypatybės bei problematika.
5. Teisinių dokumentų analizės metodas. Šis metodas mums padėjo objektyviai atskleisti analizuojamą pilietybės institutą, remiantis Lietuvos Respublikos, pasirinktų ES valstybių nacionaliniais, ES bei tarptautinės teisės aktais.

Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, kurios pirmojoje dalyje aptariami pilietybės instituto teoriniai aspektai, pilietybės samprata, pilietybės ir tautybės sąvokos, pilietybę reglamentuojantys teisės aktai bei reguliuojantys principai; antrajame skyriuje nagrinėjamas pilietybės įgijimas bei jo būdai – filiacija, optacija, natūralizacija, pilietybės suteikimas išimties tvarka. Trečiajame skyriuje analizuojami pilietybės santykių pasibaigimo pagrindai – pilietybės atsisakymas, atėmimas, netekimas, o ketvirtajame aptariama dviguba pilietybė bei jos reguliavimas. Pabaigoje pateikiamos baigiamojo darbo išvados.

I. PILIETYBĖS INSTITUTO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Pilietybės samprata

Pilietybė (*angl. citizenship, pranc. citoyenneté*), kaip konstitucinės teisės institutas, yra visuma konstitucinės teisės normų, reguliuojančių pilietybės santykius. Kiekviena valstybė savarankiškai nustato esminius pilietybės pradus ir šio instituto konkretų turinį. Bendra Europos Sąjungos (toliau – ES) pilietybė numato vienodas pilietines teises ir pareigas visų ES šalių narių piliečiams⁵, tačiau ji egzistuoja šalia pagrindinio – nacionalinės konstitucinės teisės pilietybės instituto.

Su skirtingu pilietybės bei jos teisinio reguliavimo supratimu ES valstybėse yra susiję šalių istorinės, teisinės raidos raidos ypatumai. Tai priklauso ir nuo to, kokios teisės sistemos priklauso valstybė – bendrosios teisės (*angl. common law*) ar kontinentinės teisės sistemos. Taip pat turi įtakos ir valstybės valdymo forma – ar tai yra parlamentinė respublika, ar konstitucinės monarchijos valdymo forma išsaugojusi valstybė. Tam tikri panašumai sieja valstybes – istorinė raida gali nulemti praktiškai vienodą pilietybės santykių (pilietybės atstatymo, išsaugojimo), reguliavimą. Tačiau yra ir skirtingai reguliuojamų pilietybės santykių, kurie, atsiradus galimybei laisvai judėti 27 ES valstybių narių viduje, suponuoja išsamesnį jų nagrinėjimą, aktualų visoms ES valstybėms narėms (dviguba pilietybė, tėvų ir vaikų pilietybė).

Skirtingas pilietybės santykių reguliavimas ES valstybių konstitucinėje teisėje įtakoja šalių narių piliečius priimti kitos valstybės ar atsisakyti savo nacionalinės pilietybės, esant (ne) palankesniais jos reglamentavimui, įgyjamoms teisėms ir pareigoms. Tačiau asmuo gali būti ir bipatridas⁶ – tokiu atveju kyla klausimas, kurios ES valstybės narės teisinis reguliavimas bus taikomas. Taigi galima abiejų pilietybės valstybių teisės kolizija. Pagal tarptautinę teisę, bendra taisyklė, taikoma bipatridams, yra ta, kad viena pilietybės valstybė negali ginti bipatrido santykiuose su kita jo pilietybės valstybe.⁷

Pilietybių daugeto kolizija sprendžiama tarptautinėmis sutartimis, kurios dažniausiai bipatridui suteikia pasirinkimo (optacijos) galimybę.⁸

⁵ Steiner J., Woods L. *EC Law*, 6th edition. London: Blackstone Press Limited, 1998. P. 6.

⁶ Bipatridas – asmuo, turintis dviejų valstybių pilietybę. Vaitkevičiūtė V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2002. P. 153.

⁷ Akehurst M., Malanczuk P. *Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 321-322.

⁸ Vadapalas V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 1998. P. 279-281.

Europos Sąjungos pilietybė nepakeičia nacionalinės pilietybės, todėl valstybių narių pilietybė yra tik šių valstybių narių reikalas, kaip patvirtina Maastrichto sutartį papildanti Deklaracija dėl valstybės narės pilietybės. Todėl kiekviena valstybė narė, laikydama Bendrijos teisės, nustato pilietybės įgijimo ir netekimo sąlygas. Šis klausimas nepatenka į Europos Sąjungos kompetenciją.

Vykstantys globalizacijos procesai, intensyvi migracija, kurią dažnai skatina tam tikri ekonominių ir demografinių procesų vyksmo netolygumai, amžinas žmonių siekis geresnio ir taikesnio gyvenimo, nulemia ir neišvengiamus pilietybės santykių reguliavimo pokyčius. Pilietybės samprata yra labai glaudžiam ryšyje su skirtingomis tautiškumo ir tautinės savivokos tradicijomis, politinės šalies santvarkos, asmens teisių bei laisvių klausimais.

Įvairūs autoriai savaip interpretuoja pilietybės sąvoką, tačiau stengiasi per daug nenukrypti nuo tik pilietybei būdingų požymių, t.y. asmens ir pilietybės nuolatinio teisinio ryšio, šio ryšio abipusiškumo ir absoliutumo.

M.Römeris yra pilietybę apibūdinęs kaip ryšį su valstybine teritorija, kuri gali būti tiek įgimtoji (pagrindinė) – remiantis *ius sanguinis* bei *ius soli* principais, tiek įgytoji – natūralizacijos būdu arba *ipso iure*.⁹

Pilietybė, kaip teigia A.Vaišvila – tai asmens ir valstybės tęstinis teisinis santykis, kuriame šalys susisaisto abipusėmis teisėmis ir pareigomis. Tai reiškia, kad asmuo, tapęs konkrečios valstybės piliečiu, įgyja teisę ne tik naudotis tam tikros valstybės globa, bet ir savanoriškai prisiima iš tos teisės kylančias pareigas valstybei.¹⁰

Anot V.Vadapalo¹¹, atsižvelgiant į tarptautinės teisės nuostatas, pilietybė laikoma nuolatinio asmens ir valstybės teisiniu ryšiu, nepriklausomai nuo asmens buvimo vietos. Taigi toks nenutrūkstamas ryšys įgalina valstybę vykdyti įstatymų nuostatas asmens atžvilgiu nepaisant jo buvimo užsienio valstybės teritorijoje ar tarptautinėse erdvėse (atviroje jūroje, kosminėje erdvėje).

M.Akehurst ir P.Malanczuk¹² teigia, kad pilietybė yra statusas, rodantis asmens priklausomumą valstybei tam tikrais tarptautinės teisės tikslais, kadangi jie pritaria asmens priklausomumo konkrečiai valstybei akcentavimui.

Kaip teigia R.Brubaker¹³, remdamasis genetiniu ir lyginimo metodais, pilietybė nėra tiesiog sėsłumo požymis; tai yra ilgalaikis asmeninis statusas, kurio nesuteikia vien tik pervažiavimas per

⁹ Römeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Pirmą dalis. Valstybė, I tomas. Vilnius: Pradai, 1995. P. 10.

¹⁰ Vaišvila A. Dviguba pilietybė – ne tik dvigubos teisės // Jurisprudencija, Nr. 7 (109), 2008. P. 8.

¹¹ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1998. P. 279.

¹² Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 319.

¹³ Brubaker R. Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje. Vilnius: Pradai, 1998. P. 43.

valstybę ar ilgesnis sėslumas, ir kuris neprarandamas su laikinu ar ilgalaikiu išvykimu. Šiuo požiūriu moderni valstybė yra ne paprasta teritorija, o narystės organizacija, piliečių asociacija.

Tarptautinis Teisingumo Teismas pilietybės sampratą pirmą kartą pateikė Nottebohm byloje¹⁴ 1955 m., kurioje pilietybė įvardinta kaip efektyvus (realus) ryšys tarp valstybės ir piliečio. Paprastai tarptautinė teisė palieka teisę kiekvienai valstybei apibrėžti, kas yra jos piliečiai, kita vertus, valstybės laisva nuožiūra gali būti ribojama sutartimis, pavyzdžiui, sutartimis dėl bepilietybės atvejų mažinimo ir pan.

1997 m. Europos konvencijos dėl pilietybės¹⁵ 2 straipsnyje pilietybės sąvoka apibrėžiama kaip teisinis ryšys tarp asmens ir valstybės, kuris nenurodo jo etninės kilmės. Europos konvencijos dėl pilietybės aiškinamajame akte¹⁶ teigiama, kad specifiniai teisiniai santykiai tarp asmens ir valstybės yra nustatomi pačios valstybės.

Nacionaliniuose teisės aktuose pilietybė dažniausiai neapibrėžiama, kadangi yra sudėtinga pateikti visus pilietybės požymius vienoje sąvokoje.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas pilietybės sampratą pateikia savo 1994 m. balandžio 13 d. nutarime¹⁷: „Pilietybė yra nuolatinis asmens politinis teisinis ryšys su konkrečia valstybe, grindžiamas abipusėmis teisėmis bei pareigomis ir iš jų išplaukiančiu savitarpio pasitikėjimu, ištikimybe bei gynyba.“

Pilietybė – asmens priklausymas valstybei ir su tuo susijusi jo teisinė padėtis.¹⁸ Institutas – bet kurios teisės srities normų visuma.¹⁹ Taigi šias sąvokas sujungus į viena, gauname, kad pilietybės institutas – asmens priklausymo valstybei ir su tuo susijusios jo teisinės padėties normų visuma. Kiekviena valstybė, remdamasi *domaine réservé* (išskirtinės kompetencijos) principu, gali nustatyti pilietybės įgijimo reikalavimus.

¹⁴ Nottebohm case (Liechtenstein v. Guatemala) (1951-1955) // <http://www.icj-cij.org/docketfiles/182676.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-10-04.

¹⁵ European Convention on Nationality, Council of Europe, 6 November 1997. ETS 166. // <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-12-02.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. gruodžio 22 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ 5 punkto pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1994, Nr. 29-524.

¹⁸ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (vyr. red. Keinys S.). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. IV leidimas. P. 555.

¹⁹Ten pat. P. 214.

Apibendrinus aukščiau pateiktas sąvokas, matome, kad teisinėje literatūroje yra pakankamai skirtingai apibrėžiama pilietybės sąvoka. Praktiškai nėra aiškių pilietybės apibrėžimų. Apibūdinant pilietybę galima pateikti tam tikrus požymius²⁰:

- 1) pilietybė yra asmens ir valstybės nuolatinis teisinis ryšys, reiškiantis asmens teisinę priklausomybę valstybei; šis ryšys yra pastovus erdvėje ir laike, jis atsiranda asmeniui gimus ar kitu įstatymo nustatytu būdu įgijus pilietybę ir tęsiasi tol, kol asmuo miršta ar netenka pilietybės įstatymų nustatyta tvarka;
- 2) asmens ir valstybės nuolatinis teisinis ryšys yra abipusis, jį išreiškia asmens ir valstybės atitinkamų teisių bei pareigų visuma ir abipusė atsakomybė;
- 3) pilietis priklauso valstybės jurisdikcijai neatsižvelgiant į tai, ar jis yra valstybės teritorijoje, ar už tos teritorijos ribų;
- 4) pilietybė yra tam tikras teisinis būvis (būsena), kurį atspindi ir bendras teisinis pilietybės reguliavimas, ir kiekvieno konkretaus asmens pilietybės individualus įtvirtinimas dokumentais (piliečio pasas, asmens gimimo liudijimas ar kuris nors kitas dokumentas).

Taigi pilietybė dažniausiai suprantama dviem aspektais – kaip objektyviai egzistuojantis asmens teisinis ryšys su valstybe ir kaip teisės normų, reguliuojančių pilietybės santykius, visuma, t.y. kaip savarankiškas konstitucinės teisės institutas.²¹ Mes darbe remsimės pastarąja pilietybės samprata.

1.2. Pilietybės ir tautybės sąvokų atskyrimas

Meilutė Taljūnaitė²², nagrinėdama pilietybę sociologiniu požiūriu savo monografijoje bei naudodama lyginimo metodą, paliečia ir teisinius pilietybės aspektus. Ji istorinio-lyginamojo metodo pagalba „pilietybės“ sąvoką sieja su „tautybės sąvoka“. Tautybė taip pat yra tam tikras juridinis ryšys, siejantis asmenybę su valstybe. Taigi tam tikra prasme tautybė nulemia pilietybę kaip tam tikrą pilietinių, politinių teisių visumą. Anot autorės, ES pilietybės kontekste ir „pilietybės“ ir „tautybės“ sąvokas reikia iš naujo apgalvoti, kadangi klasikinė šalies pilietybė neišnyksta, o pasikeičia. Savo moksliniame straipsnyje²³ autorė taip pat paliečia pilietybės teisinio reguliavimo klausimą. Anot jos, įvairiose šalyse sparčiai besikeičianti pilietybės suteikimo ir administravimo

²⁰ Sinkevičius V. Lietuvos Respublikos pilietybė 1918 – 2001 metais. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002. P. 21.

²¹ Birmontienė T. ir kiti, Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001. P. 367.

²² Taljūnaitė M., Pilietybė ir socialinė Europos integracija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 65-66.

²³ Taljūnaitė M. Sociologinė pilietybės samprata ir modeliai // Filosofija. Sociologija., 2004, Nr. 2. P. 1-2.

praktika bei pilietybės politika skatina šių klausimų teorinius tyrimus. Pilietybė tiriama įvairiais aspektais, taip pat ir teisiniais – aprašant tautybės ir formalaus pilietybės suteikiamo statuso terminais.

Apžvelgę šį mokslinį straipsnį, prieiname išvadą, kad pilietybė ir tautybė yra labai panašios sąvokos, neretai tarpusavyje maišomos. ES valstybių konstitucinės teisės kontekste šių sąvokų atskyrimą apsunkina ir skirtingas ES valstybių pilietybės ir tautybės suvokimas bei jų tapatinimas.

Dainius Žalimas²⁴ savo straipsnyje, remiantis lyginimo metodu, nagrinėja Baltijos valstybių specifinį pilietybės tęstinumą, atkūrus jų nepriklausomybę. Anot autoriaus, šių šalių atvejis išskirtinis: pilietybės klausimai jose spęsti atsižvelgus į valstybingumo tęstinumo principą. Latvijoje bei Estijoje, išvelgus grėsmę nacionaliniam identitetui, nebuvo pritaikyta Lietuvos įgyvendinta praktika suteikti galimybę tapti Lietuvos piliečiais visiems asmenims, įskaitant ir apsigyvenusius Lietuvoje sovietinės okupacijos metais.

Gerard-René de Groot²⁵, remdamasis lyginimo, lingvistiniu, mokslinės literatūros analizės, teisinių dokumentų analizės metodais, savo straipsnyje smulkiai nagrinėja ES valstybių „pilietybės“ ir „tautiškumo“ sąvokų santykius, ypatingą dėmesį skirdamas bendrosios teisės sistemos (*Common law*) valstybės – D.Britanijos šių sąvokų santykiui. Autorius neatsitiktinai išskiria šį probleminį klausimą, nagrinėjamą ir kitų mokslininkų. D.Britanijos istorinė raida lėmė ir kitų bendrosios teisės sistemos valstybių pilietybės įstatymų raidą, kuri šioje srityje taip pat nėra aiški. Autorius, analizuodamas 1992 m. pasirašytą Mastroichto sutartį, taip pat kelia klausimą, ar ES pilietybės, apibūdinamos kaip papildomos, apibrėžimas pasirinktas norint nustatyti (ES valstybės narės) tautybę kaip pirminį, o ES pilietybę kaip antrinį asmens statusą. Jis išsamiai atskleidžia visų ES valstybių narių lingvistinę „pilietybės“ bei „tautiškumo“ išraišką, bei išskiria bendrus visų valstybių etimologinius šių sąvokų panašumus. Be to, autorius lygina skirtingų valdymo formų ES valstybių narių (D.Britanijos, Airijos, Ispanijos, Vokietijos) pilietybės instituto teisinį reguliavimą, teorinius bei praktinius reguliavimo aspektus.

Išanalizavus Gerard-René de Groot straipsnį, galime daryti išvadą, kad kiekviena ES valstybė narė turi visišką autonomiją reguliuodama savo tautybės klausimus. Ši praktika nėra pagirtina, kadangi skatina kolizijas tarp skirtingų ES valstybių narių teisės sistemų. Tai skatina Europos Parlamentą svarstyti nacionalinio pilietybės teisinių santykių reguliavimo harmonizavimo bent menkiausiu lygmeniu klausimą.

²⁴ Žalimas D. Lietuvos Respublikos tęstinumas ir pilietybė // Politologija, Nr. 2 (10), 1997. P. 111.

²⁵ Gerard-René de Groot Towards a European nationality law // <http://www.ejcl.org/83/art83-4.html>. Prisijungimo laikas: 2007-11-23.

Dora Kostakopoulou²⁶ savo straipsnyje taip pat analizuoja pilietybės institutą ES konstitucinės teisės kontekste. Naudodamasi lyginimo metodu, autorė pabrėžia, kad ES pilietybė nebėra simbolinis institutas bei veidrodinis „rinkos pilietybės“ atspindys. Ji akcentuoja, kad ES pilietybė paskatins bendrą visų ES valstybių narių diskusiją pilietybės instituto tema. Galiausiai autorė teigia, kad ES pilietybės institutas buvo įtakotas ES institucinės sąrangos pokyčių.

Mary Fulbrook ir David Cesarini²⁷ savo moksliniame darbe analizuoja kaip tautinis identitetas, tarp-etniniai santykiai daro poveikį ES pilietybei. Atsižvelgiant į tai, kad išdėstyta straipsnyje, galime daryti išvadą, kad ES nesikišimo į valstybių narių pilietybės teisinių santykių reguliavimą principas, leidžiantis kiekvienai valstybei nustatyti individualų pilietybės teisinį reguliavimą, neharmonizavus ES valstybių pilietybės institutą reguliuojančių teisės normų, apsunkino bendrą Europos identiteto suvokimą.

A.Vaišvila, remdamasis teisių ir pareigų vienovės samprata, teigia, kad tautybė bei pilietybė yra artimos sąvokos, bet netapačios, kadangi tautybė gali ir nesuponuoti pareigų, o pilietybė suponuoja.²⁸

Valstybių tautiniai skirtumai, autorių nuomone, tik skatina atotrūkį tarp vieningų pilietybės teisinių santykių sampratos. Autoriai taip pat iškelia klausimą, ar dažna asociacija tarp pilietybės ir tautybės turi būti panaikinta, ar bent jau susiaurinta. Išanalizavę mokslinius straipsnius pilietybės santykių tema, matome, kad autoriai iškelia daug klausimų, kurie turėtų būti sprendžiami ne tik nacionaliniu, tačiau ir ES teisės lygmeniu. Tai suteiktų galimybę prieiti bendrų išvadų pilietybės reguliavime ES valstybių konstitucinės teisės kontekste.

1.3. Teisės aktai, reglamentuojantys pilietybės santykius

Pilietybės santykius reguliuoja nacionaliniai teisės aktai (valstybės konstitucija ir pilietybės įstatymas) bei tarptautinės teisės aktai.

Apskritai pilietybės įstatymai keičiami gana retai, tačiau pastarųjų dešimtmečių patirtis rodo, kad pilietybės įstatymai ES valstybėse kinta – dažnai įstatymų reformas gali paskatinti net vyriausybės pasikeitimas.

²⁶ Kostakopoulou D. Ideas, Norms and European Citizenship: explaining Institutional change // <http://www.blackwell-synergy.com/doi/full/10.1111/j.1468-2230.2005.00536.x?prevSearch=allfield%3A%28citizenship%29>. Prisijungimo laikas 2007-11-23.

²⁷ Fulbrook M., Cesarini D. Citizenship, Nationality and Migration. New York: Routledge, 1996. P. 87, 211

²⁸ Vaišvila A. Dviguba pilietybė – ne tik dvigubos teisės // Jurisprudencija, Nr. 7 (109), 2008. P. 8.

Po Vokietijos pilietybės politikos sušvelninimo 2000 m., sekė esminės reformos ir Belgijoje, 2001 m. Liuksemburge ir Švedijoje, 2003 m. Suomijoje, 2006 m. Portugalijoje. Ši liberalizacija sustiprino *ius soli* principą, taip pat iš dalies pakeitė tam tikras pilietybės įgijimo ar išsaugojimo sąlygas – sutrumpino būtiną gyvenimo šalyje laiką arba leido gyventojams išsaugoti ankstesnę pilietybę.

Lietuvos Respublikos Konstitucija bei pilietybės įstatymas nustato pilietybės įgijimo, netekimo sąlygas. Taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucijoje²⁹ bei Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme Lietuvos pilietybę, atsižvelgdamas į užsienio piliečio ar asmens be pilietybės nuopelnus Lietuvai bei jo integravimąsi į Lietuvos visuomenę, išimties tvarka suteikia Lietuvos Respublikos prezidentas.³⁰ Kitų ES valstybių, priklausančių kontinentinei teisės sistemai, pilietybės klausimai reguliuojami analogišku būdu. Bendrosios nuostatos yra įtvirtintos konstitucijoje, o detalus pilietybės santykių reguliavimas nustatomas įstatymais.

Tuo tarpu bendrosios teisės sistemos valstybėse (iš ES valstybių – D.Britanija), nesant rašytinės konstitucijos, pilietybės klausimai reguliuojami tik įstatymais, kurie, kartu su konvencijomis bei papročiais, sudaro D.Britanijos konstituciją.

Pilietybės kolizinius klausimus bei kitas problemas, susijusias su pilietybe, reguliuoja 1997 m. Europos konvencija dėl pilietybės³¹. Šią konvenciją Europos Taryba priėmė siekdama garantuoti paprastesnį pilietybės teisinių santykių reguliavimą tarp kelių Europos valstybių, nebūtinai priklausančių ES, kurios yra ją pasirašiusios ir ratifikavusios.³²

Be aukščiau paminėtų, kyla ir kitų klausimų, susijusių su pilietybės teisiniu reguliavimu ES valstybių konstitucinės teisės plotmėje, į kuriuos taip pat svarbu atsakyti – kokia pilietybė bus suteikta skirtingas pilietybes turinčių sutuoktinių vaikui, kaip santuoka įtakos pilietybės išlaikymą, ar kitos ES valstybės pilietybės įgijimas leis išsaugoti savo pirminę pilietybę.

Kiekviena valstybė turi parengusi tam tikrus reikalavimus, tame tarpe ir testus, kurių pagalba užtikrinama, kad asmuo yra pasirengęs integruotis į visuomenę. Šių testų pagrindas yra kalbos, šalies istorijos, konstitucinių žinių patikrinimas. Naujausia tendencija būtų reikalavimas išmokti šalyje dominuojančią kalbą. Tokie testai taikomi Austrijoje, Vokietijoje, D.Britanijoje, Estijoje bei kitose ES valstybėse. Šie testai iš dalies sugriežtina pilietybės įgijimo tvarką, kadangi reikalauja iš asmenų atitinkamo pasiruošimo bei išsilavinimo.

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

³⁰ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas // Valstybės žinios, 2008, Nr. 83-3293.

³¹ European Convention on Nationality, Council of Europe, 6 November 1997. ETS 166. // <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-12-02.

³² 2008 m. gruodžio 2 d. Europos konvenciją dėl pilietybės buvo ratifikavusios šios valstybės: Austrija, Bulgarija, Čekija, Danija, Nyderlandų Karalystė, Portugalija, Rumunija, Slovakija, Suomija, Švedija, Vengrija, Vokietija.

Estijoje nuo 2009 m. pavasario įsigalioja nauja egzaminų, kuriuos laiko visi siekiantys įgyti šios šalies pilietybę, tvarka. Pagal naujas taisykles vietoje rašytinio bei žodinio egzamino, kurio metu tikrinamos kandidato žinios apie Estijos konstituciją ir pilietybės įstatymus, liks tik testinės užduotys. Be to, klausimai bus palengvinti tiek, kad juos galėtų suprasti net ir asmenys, prasčiau mokantys estų kalbą. Taigi matome, kad šios šalies požiūris į imigrantų bei asmenų be pilietybės statusą liberalėja.

Kaip matome, ES valstybių narių teisės aktai, reglamentuojantys pilietybę, skiriasi dėl tam tikrų susiklosčiusių istorinių aplinkybių, regioninės įtakos. Tačiau nuolatinė ES vykstanti gyventojų migracijos dinamika gali pakreipti daugumos ES valstybių narių pilietybės norminių teisės aktų teisėkūros politiką liberalėse linkme.

1.4. Pilietybės reglamentavimo principai

Lotyniškai *principium* – pagrindas, pradžia, pirminis šaltinis. Apskritai principas³³ yra teorijos, mokslo pagrindinis teiginys, idėja, kuria vadovaujamosi; vidinis įsitikinimas kuo nors, požiūris. Teisės principai – tai teisės sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis yra grindžiama teisinė praktika ir teisinis reguliavimas bet teisės realizavimas. Jie užtikrina teisės normų vieningą visumą.

Pilietybės instituto principai yra įtvirtinti šiuose tarptautinės teisės aktuose: 1948 m. JTO Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, 1951 m. Ženevos konvencijoje dėl pabėgėlių statuso, 1954 m. Konvencijoje dėl asmenų be pilietybės statuso³⁴, 1957 m. Konvencijoje dėl ištekėjusių moterų pilietybės, 1961 m. Europos konvencijoje dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo, 1966 m. Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte, 1989 m. JTO konvencijoje dėl vaiko teisių³⁵, 1997 m. Europos konvencijoje dėl pilietybės³⁶ bei kituose.

Tarptautinėje teisėje pilietybę grindžiama fundamentaliu principu, kad pilietybės teisinis reglamentavimas yra valstybės kompetencija. Tačiau V.Sinkevičius pabrėžia, kad valstybė nėra visiškai laisva šioje srityje. Pilietybės santykių teisinis reguliavimas turi užtikrinti žmogaus teisės į pilietybę įgyvendinimą, atitikti tarptautines konvencijas, paprotinę tarptautinę teisę ir teisės principus, kurie paprastai sietini su pilietybe.³⁷

³³ Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2002. P 853.

³⁴ Konvencija dėl asmenų be pilietybės statuso, // Valstybės žinios, 2000, Nr. 59-1761.

³⁵ Žr. Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: „Mintis“, 1991.

³⁶ European Convention on Nationality, Council of Europe, 6 November 1997. ETS 166. // <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-12-02.

³⁷ Sinkevičius V. Pilietybės samprata // Teisė. 2001, Nr. 39. P. 100.

1930 m. Hagos konvencija dėl kai kurių klausimų, susijusių su pilietybės įstatymų kolizija³⁸, įtvirtina principą, kad kiekviena valstybė savo įstatymu nustato, kas yra jos pilietis. Šis bendrasis principas įtvirtintas ir 1997 m. Europos konvencijos dėl pilietybės³⁹ 3 straipsnyje. Šioje konvencijoje įtvirtinti ir kiti principai, kuriais turi vadovautis valstybės, reglamentuodamos nacionalinę pilietybę:

- 1) kiekvienas asmuo turi teisę į pilietybę (1948 m. JTO Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 6 str., 1989 m. Vaiko teisių konvencijos 7 str.);
- 2) būtina vengti bepilietybės (1954 m. Europos konvencija dėl asmenų be pilietybės statuso);
- 3) negalima savavališkai atimti iš bet kurio asmens pilietybės (1948 m. JTO Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 15 str.);
- 4) pilietybės nepanaikina nei vedybos, nei skyrybos, nei sutuoktinio pilietybės pasikeitimas (1957 m. Europos konvencija dėl ištekėjusių moterų pilietybės).

Konstitucinius principus skirstant į „bendruosius“ ir „kitus“ būtent prie „kitų“ būtų galima priskirti dvigubos pilietybės negalimumo principą, kadangi „bendrieji“ principai yra lyg ir „labiau fundamentalūs“, jais grindžiamos visos teisės šakos, visa valstybės sąranga, o „kitų“ principų „taikymo erdvė“ gerokai siauresnė.⁴⁰

³⁸ Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws the Hague – 12 April 1930 // http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/foreigners_and_citizens/nationality/documents/legal_instruments/Conv%20conflict%20nationality%20The%20Hague%2004_1930.pdf. Prisijungimo laikas: 2008-12-04.

³⁹ European Convention on Nationality, Council of Europe, 6 November 1997. ETS 166. // <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-12-02.

⁴⁰ Kūris E. Konstituciniai principai ir konstitucijos tekstas // Jurisprudencija. T.26 (18), 2002. P. 32-33.

II. PILIETYBĖS ĮGIJIMO BŪDAI

Apskritai ES valstybėse narėse, o ypač senbuvėse, pilietybės įgijimo reguliavimą įtakoja migracijos procesai. Jei valstybė pripažįsta istoriniu, ekonominiu ar kitais pagrindais susiklosčiusią imigraciją, ji stengiasi rasti įvairių išeičių, kaip tinkamai integruoti kitataučius bei jų palikuonis.⁴¹ Pastarųjų galimybės įgyti valstybės pilietybę padidėja, jei valstybė išskaido asmenis į grupes pagal jiems keliamus reikalavimus pilietybei įgyti ir pan. Tai jau įgyvendinama Prancūzijoje, tačiau kitoje imigrantų traukos valstybėje – Vokietijoje pilietybės įstatymų liberalizavimas vyksta lėčiau.

ES valstybės narės, reguliuodamos pilietybės klausimus, atsižvelgia ir į emigravusius savo kilmės piliečius bei tautos diasporą pasaulyje – norėdamos, kad ryšiai nenutrūktų, jos palengvina reikalavimus, norintiems susigrąžinti ar išlaikyti kilmės pilietybę. Daug ką lemia ir susiklosčiusios teisės tradicijos šalyje – jei yra stipri vykdomosios valdžios galia, tai lemia didesnių reikalavimų, o kartais ir biurokratinių kliūčių, atsiradimą norint įgyti tokios valstybės pilietybę.

2.1. Filiacija

Pilietybės įgijimas gimimu (filiacija⁴²) yra vienas iš pagrindinių pilietybės įgijimo būdų. Anot R.Brubaker, pilietybę įgyjantis žmogus negali šiuo atveju išreikšti savo valios, kokios valstybės piliečiu jis norėtų būti. Autorius kelia klausimą, kodėl pilietybė paprastai priskiriama nuo gimimo. Anot mokslininko, viena iš priežasčių yra administracinis patogumas. Gimimas yra tam tikras įvykis, apie kurį valstybės išlaiko santykinai aiškius administracinius įrašus. Pilietybės priskyrimas nuo gimimo yra paremtas narystės prielaida. Yra didelė tikimybė, kad asmenys nuo gimimo išsiugdys tvirtą prierašumą ir ištikimybę atskirai visuomenei ir valstybei, ir tai taps pilietybės pagrindu. Priskyrimo taisyklės įvairiose valstybėse yra pakankamai skirtingos, bet dauguma valstybių narystės kriterijais laiko arba gimimo vietą (*ius soli*), arba – vieno ar abiejų – tėvų pilietybę (*ius sanguinis*), arba abu kartu. Apskritai visose ES valstybėse taikoma šių dviejų principų kombinacija. Nors *ius sanguinis* dominuoja ES valstybėse, griežtai jį taiko tik Austrija. Šioje šalyje gimę pastoviai čia gyvenusių nepiliečių vaikai neturi teisės į pilietybę.

⁴¹ Bauböck R. ir kt. *Acquisition and Loss of Nationality . Policies and Trends in 15 European States, Volume 1: Comparative Analyses* // Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006. P. 97.

⁴² Filiacija (*lot. filiatio – sūnaus kildinimas iš tėvo*) – pilietybės įgijimas pagal nacionalinį principą: vaikai įgyja tėvų pilietybę. // Vaitkevičiūtė V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2002. P. 316.

R.Brubaker išsamiai analizuoja kaip pilietybės institutus senosiose ES valstybėse – Prancūzijoje ir Vokietijoje – veikia savitas kiekvienos šalies tautiškumo supratimas. Autorius pilietybę supranta ne tik kaip grynai teisinį, bet ir socialinį istorinį institutą.⁴³

Lietuvoje taikant pilietybės įgijimą gimimu, remiamasi abiem minėtais principais. Remiantis LR pilietybės įstatymu,⁴⁴ pirmenybė yra teikiama kraujo teisės (*ius sanguinis*) principui. Vaikas, kurio abu tėvai jo gimimo metu buvo Lietuvos Respublikos piliečiai, yra Lietuvos Respublikos pilietis, nesvarbu, ar jis gimė Lietuvos Respublikos teritorijoje, ar už jos ribų. Jeigu vaiko tėvai yra skirtingų valstybių piliečiai, šiuo atveju derinamas žemės ir kraujo principai, prioritetą teikiant žemės principui.

Jei vaikas gimsta ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, jo pilietybė gali būti nustatoma abiejų tėvų (iš kurių bent vienas turi būti Lietuvos Respublikos pilietis) susitarimu, iki vaikui sukanka 18 metų. Tai gali būti atliekama nepriklausomai nuo tėvų nuolatinės gyvenamosios vietos. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 10 straipsnis nustato pilietybės įgijimą pagal *ius soli* principą apatridų vaikams, kurie nuolat gyvena Lietuvoje.

Pagal 1994 m. Latvijos Respublikos pilietybės įstatymą⁴⁵, Latvijos pilietybė yra įgyjama pagal *ius sanguinis* principą. Ši nuostata yra perkelta iš 1919 m. įstatymo.

Pagrindiniai Estijos pilietybės principai yra nustatyti Estijos konstitucijos⁴⁶ 8 straipsnyje. Šis straipsnis numato, kad kiekvienas vaikas, kurio vienas iš tėvų yra Estijos pilietis, turi teisę į Estijos pilietybę.

Pagal 1995 m. Estijos Respublikos pilietybės įstatymo⁴⁷ 5 straipsnį, Estijos pilietybę gimimu įgyja vaikas, kurio vienas iš tėvų turi Estijos pilietybę vaiko gimimo momentu. Taip pat pilietybę gimimu galima įgyti, jei vaikas gimsta po savo tėvo mirties ir jei tėvas turėjo Estijos pilietybę savo mirties momentu. Jei Estijoje randamas tėvų pamestas vaikas, teismas gali nuspręsti, kad vaikas įgijo Estijos pilietybę pagal vaiko globėjo ar globos įstaigos prašymą, nebent būtų įrodyta, kad vaikas yra kitos valstybės pilietis. Šis straipsnis taip pat numato, kad niekam negali būti atimta teisė įgyti Estijos pilietybę gimimu.

⁴³ Brubaker R. Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje. Vilnius: Pradai, 1998. P. 43.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas // Valstybės žinios, 2008, Nr. 83-3293.

⁴⁵ Citizenship Law (Latvia), 1994 // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=1222&less=false>. Prisijungimo laikas: 2008-10-15.

⁴⁶ Estijos Respublikos konstitucija, 1992 m. birželio 28 d. // Užsienio šalių konstitucijos / sudarytojai doc. dr. E. Jarašiūnas, doc. dr. G. Mesonis Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P. 162.

⁴⁷ Citizenship Act of Estonia, 1 April 1995. // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=2220>. Prisijungimo laikas: 2008-10-15.

Minėtas įstatymas numatė, kad asmenų be pilietybės vaikai, gimę Estijoje, negalėjo pretenduoti į Estijos pilietybę filiacijos būdu. Tačiau tai pažeidė Piliетinių ir politinių teisių pakto⁴⁸ 24 straipsnio 3 dalies nuostatą bei Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos⁴⁹ 7 straipsnio 1 dalies nuostatą, kurios teigia, kad vaikas turi teisę į pilietybę. Abu šiuos tarptautinės teisės aktus Estija yra ratifikavusi. Po diskusijų dėl šios nuostatos nutarta priimti Pilietybės įstatymo pakeitimą, kad vaikai iki 15 metų amžiaus, gimę Estijos teritorijoje po 1992 m. gruodžio 26 d. turėtų teisę į pilietybės įgijimą, nepaisant jų tėvų pilietinio statuso. Šis reguliavimas neapima vaikų nuo 15 iki 18 metų, kurie yra ginami Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 1 straipsnio, bei vaikų, gimusių iki 1992 m. gruodžio 26 d.

Airijoje, nuo 1921 m., buvo taikomas grynas *ius soli* principas, kai visi asmenys, gimę Airijos saloje, automatiškai gaudavo Airijos pilietybę. Ši nuostata buvo įtvirtinta 1956 m. Airijos tautybės bei pilietybės įstatyme. Nuo 2000 m. šio principo taikymas galėjo būti pakeistas tik referendumo balsavimu, kadangi 1998 m. referendume dauguma Airijos piliečių balsavo už Airijos konstitucijos⁵⁰ 2 ir 3 straipsnių, nustatančių pilietybės įgijimą, pakeitimą. Ši pilietybės įgijimo nuostata buvo unikali visoje ES, kadangi kitose valstybėse narėse pilietybės įgijimas gimstant daugiausiai priklauso nuo tėvų turimos pilietybės arba nuo jų statuso bei gyvenimo šalyje trukmės. 2004 m. Europos Teisingumo teisme išnagrinėjus Kinijos pilietės Man Lavette Chen ieškinį⁵¹, kuriuo ji prašė leisti jai apsigyventi D.Britanijoje kaip vaiko, gimusio ES valstybėje (Airijoje), motinai, Airijos Respublika nusprendė apriboti automatišką pilietybės suteikimą gimimu. Šalyje 2004 m. birželio mėnesį buvo sušauktas referendumas, kuriame Airijos piliečiai pasisakė už automatiško pilietybės suteikimo gimimu apribojimą, norėdami išvengti panašių į minėtą bylą atvejų.

Gimęs vaikas yra Airijos pilietis, jei:

- vienas iš jo tėvų yra Airijos pilietis, gimęs Airijoje, nepaisant vaiko gimimo vietos;
- vienas iš vaiko tėvų yra Airijos pilietis, gimęs užsienyje ir vaikas gimsta užsienyje (šiuo atveju vaiką reikia užregistruoti Airijos diplomatinėje atstovybėje).

Asmuo, kurio seneliai buvo Airijos piliečiai, taip pat turi teisę tapti Airijos piliečiu, užsiregistravęs Airijos diplomatinėje ar konsulinėje atstovybėje arba Užsienio reikalų ministerijoje Dubline.

⁴⁸ Tarptautinis piliетinių ir politinių teisių paktas, 1966 m. gruodžio 16 d. // Valstybės žinios. 2002, Nr.77-3288.

⁴⁹ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1989 m. lapkričio 20 d. // Valstybės žinios, 1995-07-21, Nr. 60-1501.

⁵⁰ The Constitution of Ireland, 1 July, 1937. //

<http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=1629&less=false>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.

⁵¹ Kunqian Catherine Zhu and Man Lavette Chen Case C-200/02 [2004] ECR I-09925 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62002J0200:LT:HTML>. Prisijungimo laikas: 2008-10-13.

Asmuo, kurio proseneliai buvo gimę Airijoje, gali įgyti Airijos pilietybę su sąlyga, kad jo tėvai buvo įregistruoti kaip gimę užsienyje Airijos piliečiai, prieš pastarojo gimimą.

Pilietybės įgijimą Didžiojoje Britanijoje reglamentuoja Britų pilietybės įstatymas (British Nationality Act⁵²), galiojantis nuo 1983 m. Nuo tų metų D.Britanijos teritorijoje gimę vaikai iš karto neįgyja šios šalies pilietybės. Ji suteikiama, jei bent vienas iš tėvų yra D.Britanijos pilietis arba nuolat čia gyvena.

Visi pamestinukai ir D.Britanijos piliečių įvaikinti vaikai iki 18 m, automatiškai gauna D.Britanijos pilietybę.

Nedaugelyje ES valstybių, tarp jų ir Prancūzijoje, pilietybės įgijimas bei netekimas reglamentuoti Civiliniame kodekse. Prancūzijos Civilinio kodekso⁵³ I knygos („Asmenys“) 18 straipsnyje nustatyta, kad vaikas, kurio bent vienas iš tėvų yra Prancūzijos pilietis, įgis Prancūzijos pilietybę. Asmenų be pilietybės arba nežinomų tėvų vaikas taip pat nuo gimimo įgyja Prancūzijos pilietybę. Minėto kodekso 20 straipsnis numato, kad asmuo negali atsisakyti Prancūzijos pilietybės, jei jis neįrodo, jog gimdamas įgijo kitos valstybės pilietybę. Pilietybė gimstant įgyjama:

- Pagal *ius soli* principą – vaikas automatiškai tampa Prancūzijos piliečiu, jei:
 - a) vaiko tėvai nežinomi (tačiau jei iki vaikui sukanka 18 m. atsiranda tėvai ir išaiškėja, kad vaiko tėvų pilietybė gali būti perduota vaikui, jis praranda Prancūzijos pilietybę);
 - b) vaiko tėvai yra asmenys be pilietybės;
 - c) vienas iš tėvų yra gimęs Prancūzijoje;
 - d) vienas iš tėvų yra gimęs Alžyre iki 1962 m. liepos 22 d.;
 - e) vaikas gimė užsienyje, Prancūzijos pilietybę jis įgyja automatiškai sukakus 18 m. su sąlyga, kad jis gyveno ar gyvena Prancūzijoje mažiausiai 5 m.
- Pagal *ius sanguinis* principą – vaikas bus laikomas Prancūzijos piliečiu, jei abu jo tėvai yra Prancūzijos piliečiai, nesvarbu kur vaikas gimė, arba jei vienas iš tėvų yra Prancūzijos pilietis.

Ispanijos konstitucijos⁵⁴ 11 straipsnyje įtvirtintos pagrindinės nuostatos dėl Ispanijos pilietybės turėjimo, o pats straipsnis nukreipia į įstatymą, nustatantį detalesnę pilietybės klausimų reguliavimą. Konstitucija apibrėžia dvigubos pilietybės turėjimo galimybę – Ispanija gali sudaryti

⁵² British Nationality Act //

<http://www.statutelaw.gov.uk/legResults.aspx?LegType=All+Legislation&searchEnacted=0&extentMatchOnly=0&confersPower=0&blanketAmendment=0&sortAlpha=0&PageNumber=0&NavFrom=0&activeTextDocId=1360590>.

Prisijungimo laikas: 2008-10-13.

⁵³ Code Civile français // <http://www.droit.org/code/index-CCIVILL0.html>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.

⁵⁴ Spanish Constitution, December 27, 1978 // http://www.senado.es/constitu_i/index.html. Prisijungimo laikas: 2008-10-18.

tarptautines sutartis dėl dvigubos pilietybės su Lotynų Amerikos šalimis bei su valstybėmis, kurios turėjo arba turi ypatingą ryšį su Ispanija. Šiose šalyse, net jei jos savo piliečiams ir nesuteikia atitinkamos teisės, ispanai gali įgyti pilietybę natūralizacijos būdu, neprarasdami savo pilietybės pagal kilmę.

Ispanijos piliečiais pagal kilmę asmenys yra pripažįstami pagal Ispanijos Civilinio kodekso⁵⁵ nuostatas. Ispanijos pilietybę gimimu pagal *ius sanguinis* principą įgyja vaikas, kurio vienas iš tėvų yra Ispanijos pilietis.

Ispanijoje gimęs vaikas įgyja pilietybę *ius soli* principo pagrindu, jei jo tėvai yra užsieniečiai, tačiau vienas iš tėvų yra gimęs Ispanijoje, jei vaiko tėvai yra asmenys be pilietybės arba remiantis teisės aktais gimęs vaikas neįgytų jokios pilietybės, taip pat jei vaiko tėvai yra nežinomi.

Vokietijos pilietybė yra reglamentuojama 1913 m. įstatymu, kuris iki šių dienų yra pagrindinis Vokietijos Federacijos pilietybės teisės šaltinis. Iki 1990 m. pilietybės įstatymo pakeitimo Vokietijos pilietybė buvo siejama su kilmės (*ius sanguinis*) principu, tačiau po pakeitimo ji įgijo ir *ius soli* elementų. Pagal *ius sanguinis* principą vaikas įgyja Vokietijos pilietybę jei vienas iš jo tėvų yra Vokietijos pilietis. Jei tėvai nesusituokę ir tik vaiko tėvas yra Vokietijos pilietis, vaikas įgyja Vokietijos pilietybę jei tėvystė pripažįstama pagal įstatymą arba teismo sprendimu, iki vaikui sueis 23 m. *Ius soli* principas taikomas, kai vaiko tėvai yra užsieniečiai ir vienas iš jų, turėdamas leidimą gyventi, nuolat gyvena Vokietijoje mažiausiai 8 m. arba 3 m. turi nuolatinį leidimą gyventi Vokietijoje. Šis principas galioja ir tada, kai vaiko tėvai nežinomi, kol neįrodoma kitos valstybės pilietybė.

Galime daryti išvadą, kad visų nagrinėjamų ES valstybių pilietybės įstatymuose yra įtvirtinta nuostata, pagal kurią gimęs vaikas yra tos valstybės pilietis, jei nors vienas iš tėvų yra tos valstybės pilietis (t.y. įtvirtintas *ius sanguinis* principas). Paprastai reglamentuojant pilietybės įgijimą gimimu neturi reikšmės, ar piliečio vaikas gimė pilietybės valstybėje, ar užsienio valstybėje. Visose minėtose ES valstybėse pilietybė automatiškai suteikiama ir nežinomų tėvų vaikams (pamestinukams). Taip pat išnagrinėję šių valstybių pilietybės įstatymus matome, kad reguliuojant pilietybės įgijimą filiacijos būdu, galima vadovautis arba kraujo teisės principu, arba žemės teisės principu, taip pat ir abiejų principų derinimu. Principų parinkimą lemia tradicijos, šalies vykdoma demografinė politika ir kitos aplinkybės.

⁵⁵ Código Civil español, Aprobado por R.D. del 24 de julio de 1889 // <http://www.ucm.es/info/civil/jgstorch/leyes/ccivil.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-10-17.

2.2. Optacija

Optacija⁵⁶ – tai pilietybės įgijimo būdas suteikiant asmeniui pasirinkimo galimybę (pavyzdžiui, keičiantis valstybės teritorijai) arba kitais tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais. Laisvas (savo noru) pilietybės pasirinkimas tais atvejais, kai keičiasi valstybės teritorija, reiškia, kad keičiamos teritorijos piliečiams leidžiama apsispręsti: ar likti savo buvusios teritorinės valstybės piliečiais, ar tapti naujos valstybės, į kurios teritoriją ta dalis įtraukiama, piliečiais.

Naujosios, t.y. 2004 m. gegužės 1 d. įstojusios, ES valstybės pasižymi gana skirtingu pilietybės reguliavimu. Šių šalių teritorijų susiformavimas yra įtakotas daugelio istorinių faktų – dauguma šių valstybių XX amžiaus pradžioje neturėjo dabartinių savo sienų arba apskritai neegzistavo kaip nepriklausomos valstybės. Vengrijos ir Lenkijos sienos keitėsi po Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų, Kipras bei Malta nepriklausomybę atgavo septintajame dešimtmetyje, Baltijos šalys kartu su Čekija bei Slovakija bei kitomis valstybėmis atgavo nepriklausomybę dešimtojo dešimtmečio pradžioje, suirus socialistinėms federacijoms. Valstybingumo kaita įtakojo kitoms ES senbuvėms neaktualią arba jau seniai pamirštą problemą, kaip nustatyti tikrus piliečius bei išskirti asmenis, kurie nebegalėtų pretenduoti į nepriklausomų valstybių pilietybę. Įvykusi pusės amžiaus asimiliacija su į šalis atvykusiais bei čia sovietų okupacijos metais įsikūrusiais kitataučiais išskėlė klausimą – kaip traktuoti atvykėlius. Tai įtakojo pastarųjų valstybių problemą dėl pilietybės įgijimo optavimo būdu, kadangi, pavyzdžiui, Vengrija, Slovėnija bei Slovakija turi etninių grupių kitose kaimyninėse valstybėse – atitinkamai Rumunijoje, Slovakijoje bei Serbijoje.

Žlugus Sovietų Sąjungai asmenys Lietuvoje, Latvijoje bei kitose post-sovietinėse valstybėse galėjo staiga ir visiškai nelauktai tapti užsieniečiais, neturinčiais pilietinių ir politinių teisių, priklausančių tik Lietuvos arba Latvijos piliečiams. Todėl kilo daug diskusijų: ar atkakliai laikytis teisiškai ir visiškai pagrįstos nuostatos, kad piliečiai atsiranda tik iš piliečių, o visi kiti į Lietuvą po 1940 metų atvykę asmenys yra užsieniečiai, ir sudaryti kitų tautybių žmonių nepasitenkinimo prielaidas ar net lemti bruzdėjimus, kurie tada neaišku kuo būtų baigęsi, ar visuomenės santarvės labai iš dalies arba tam tikru atžvilgiu paaukoti pilietybės tęstinumo principą ir leisti būti piliečiais visiems, kas naujai atsikūrusių valstybių pilietybės įstatymų priėmimo dieną nuolat gyvena Lietuvoje. Kitaip tariant, pasirinkti vadinamąjį „nulinį variantą“.

⁵⁶ Optacija (*lot. Optatio – pageidavimas*) – savanoriškas pilietybės pasirinkimas, laikantis tarptautinės sutarties ar įstatymo sąlygų; suteikiama moteriai, ištekanti už kitos šalies piliečio, iš mišrios santuokos gimusiam vaikui ir sulaukusiam pilnametystės, asmeniui, turinčiam dvigubą pilietybę; susijusi su teritorijos perdavimu kitai valstybei pagal tarptautinę sutartį // Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2002. P. 757.

Po ilgų ir gan audringų diskusijų vis dėlto buvo pasirinktas „nulinis variantas“. Toks sprendimas leido išvengti daugelio galimų konfliktų tautiniu pagrindu, prisidėjo prie teritorijos vientisumo garantijų stiprinimo, padėjo spręsti nuosavybės gražinimo ir kitas opias problemas. Lietuva ir Latvija dėl to neturėjo jokių problemų su kaimyninėmis valstybėmis, su Europos Taryba, taip pat su įvairiomis tarptautinėmis žmogaus teisių gynimo organizacijomis.

Tokią įgijimo būdą galima laikyti pilietybės įgijimu optavimo būdu, nes teisė pasirinkti pilietybę buvo suteikta ir tiems gyventojams, kurie praeityje neturėjo tvirtų teisinių ryšių su buvusiomis nepriklausomomis valstybėmis. Nors optacija, kaip pilietybės įgijimo būdas, paprastai vykdoma dvišalių tarptautinių sutarčių pagrindu, šią vienašališkai Lietuvos bei Latvijos valstybių paskelbtą pilietybės pasirinkimo galimybę vėliau pripažino ir Rusija, kaip oficiali SSRS teisių perėmėja.

Anot Egidijaus Šileikio⁵⁷, savo mokslinėje studijoje naudojančio mokslinės literatūros analizės, lyginimo, istorinį-lyginamąjį, sisteminių metodų, pilietybė – vienas iš valstybę integruojančių komponentų. Šis novatoriškas požiūris suponuoja ir kitus pilietybės nagrinėjimo aspektus – principinę pilietybės sampratą, asmens priskyrimą tam tikrai valstybei vienašališku valstybės sprendimu, kuris, anot autoriaus, neprieštarauja žmogaus teisei būti laisvam ar prigimtiniai teisei. Autorius pateikia ir savo kritinį požiūrį į pilietybės teisinių santykių bei jų reguliavimą Lietuvoje. Vertindamas Lietuvos valstybinės bendruomenės savimone, Konstituciją, jis prieina išvados, kad optacija, atvėrusi galimybę tapti Lietuvos piliečiais ne lietuvių kilmės asmenims, atitinkamai suteikė konstitucinėms kategorijoms „tauta“ ir „pilietybė“ politinį ir teritorinį aspektą ir redukavo šių sąvokų etnokultūrinį pobūdį.

Ispanijos Civilinis kodeksas nustato galimybę įgyti pilietybę išvestiniu optacijos būdu.⁵⁸ Taigi pastaruoju būdu pilietybę gali įgyti šie asmenys:

- dabartiniu metu esantys (arba jau anksčiau buvę) Ispanijos piliečio globoje (*patria potestas*);
- kurių bent vienas iš tėvų pagal kilmę buvo Ispanijos pilietis arba buvo gimęs Ispanijoje;
- įvaikinti jau turėdami 18 metų (įskaitant pastarųjų 2 metų procesą);
- kurių legitimacija arba gimimas Ispanijoje apibrėžiami kaip pilnamečio asmens (įskaitant 2 metus nuo įsikūrimo šalyje pradžios).

⁵⁷ Šileikis E., Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 123-138.

⁵⁸ Código Civil español, Aprobado por R.D. del 24 de julio de 1889, Artículo 20 // <http://www.ucm.es/info/civil/jgstorch/leyes/ccivil.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-10-17.

Galime daryti išvadą, kad šis pilietybės įgijimo būdas yra specifinis, todėl nėra dažnas ES valstybėse narėse, kurių teritorijos nėra performuojamos. Šis pilietybės įgijimo būdas būdingesnis XX amžiaus pirmajai pusei bei XX amžiaus paskutiniajam dešimtmečiui, kai griūvant socialistinėms sistemoms buvo atkurtos okupuotos valstybės bei atstatyta jų nepriklausomybė.

2.3. Natūralizacija

Pilietybė natūralizacijos⁵⁹ būdu gali būti įgyjama šeiminiu (pavyzdžiui, santuoka su užsienio piliečiu, įvaikinimas) arba ne šeiminiu pagrindu (pavyzdžiui, asmenų be pilietybės atveju). Norintis įgyti pilietybę natūralizacijos būdu asmuo turi atitikti valstybės pilietybės įstatyme nustatytas sąlygas.

Tačiau net ir sąlygas įvykdžius asmeniui gali būti atsisakyta suteikti pilietybę. Pavyzdžiui, Prancūzijos Respublikos Civiliniame kodekse yra įtvirtinta nuostata, kad asmuo negali skųstis, net jei pilietybė jam ir nesuteikta. Tuo tarpu kitose valstybėse, tarkime Vokietijos Federacinėje Respublikoje, pilietybė privalomai turi būti suteikiama įvykdžius numatytas įstatymo sąlygas.⁶⁰

Natūralizacijos sąvoka savo pirmine reikšme rodo, kad tam tikra prasme tai yra „antraeilė“ pilietybė, tai yra, kai pilietybės įgijimas kyla iš teisės. Taip pat natūralizacija apibūdinama ir M.Römerio, kuris ją apibrėžia kaip įgytąją.⁶¹

Lietuvos Respublikos pilietybė natūralizacijos būdu įgyjama, jei asmuo atitinka Pilietybės įstatymo⁶² 12 straipsnyje numatytus kriterijus:

- išlaiko lietuvių kalbos (kalbėjimo ir skaitymo) egzaminus;
- 10 metų nuolat gyvena Lietuvoje;
- turi nuolatinio darbo sutartį arba teisėtas pajamas;
- išmano konstituciją;
- neturi kitos valstybės pilietybės;
- sutinka būti prisaikdintas Lietuvos vardu.

Latvijos pilietybės įstatymo⁶³ pakeitimas 1998 m. uždraudė „lango sistemą“, kuri buvo grindžiama pilietybės suteikimu natūralizacijos būdu palaipsniui, laikantis tam tikrų terminų. Šiuo

⁵⁹ Natūralizacija (*pranc. naturalisation- įgimtas, gamtinis*) – suteikimas svetimšaliui pilietybės tos valstybės, kur jis pastoviai gyvena. // Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2002. P. 719.

⁶⁰ Brubaker R. Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje. Vilnius: Pradai, 1998. P. 63.

⁶¹ Römeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Pirmas dalis. Valstybė, I tomas. Vilnius: Pradai, 1995. P. 11.

⁶² Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 95-4087.

⁶³ Citizenship Law (Latvia), 1994 // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=1222&less=false>. Prisijungimo laikas: 2008-10-15.

pakeitimu teisę įgyti pilietybę natūralizacijos būdu gavo apatridų bei ne Latvijos piliečių vaikai, gimę Latvijoje po 1991 m. rugpjūčio 21 d. Pagal Latvijos pilietybės įstatymo 3 straipsnį aukščiau paminėtų vaikų tėvai prašymą vaikui suteikti Latvijos pilietybę turėjo pateikti iki vaikui sulaukiant 15 metų. Be šio pakeitimo, atsirado ir natūralizacijos tvarkos supaprastinimų tam tikroms asmenų grupėms – pavyzdžiui, asmenys, sulaukę 65 metų, atleisti nuo istorijos testo.

Bendrieji reikalavimai įgyti Latvijos pilietybę natūralizacijos būdu, reglamentuoti Latvijos pilietybės įstatymo 12 straipsnyje, yra šie:

- pastovus gyvenimas Latvijoje 5 metus (skaičiuojant nuo 1990 m. gegužės 4 d.);
- latvių kalbos, istorijos, himno bei Latvijos konstitucijos žinojimas;
- lojalumo priesaika Latvijos valstybei;
- teisėtų pajamų turėjimas.

Nuo pastarųjų reikalavimų yra atleidžiami asmenys, kurie yra neįgalūs, yra įgiję pradinį, vidurinį ar aukštesnįjį išsilavinimą švietimo įstaigose, kuriose dėstomoji kalba yra latvių.

Asmenų be pilietybės bei ne Latvijos piliečių vaikai, kurie yra gimę po 1991 m. rugpjūčio 21 d., turi atitikti šias sąlygas, nustatytas įstatyme:

- būti nuolatiniais gyventojais;
- būti apatridais arba ne Latvijos piliečiais nuolat iki prašymo padavimo dienos;
- laisvai kalbėti latvių kalba bei turėti tai patvirtinantį dokumentą;
- būti ne mažiau kaip 15 metų amžiaus.

Prašantysis pilietybės negali turėti įrašų apie nusikalstamą veiką, už kurią buvo skirta daugiau kaip 5 metų laisvės atėmimo bausmė. Iki vaikui sueis 15 metų, jo tėvai arba tėviai, kurie yra apatridai arba ne Latvijos piliečiai, gali užpildyti prašymą jo vardu, jei yra gyvenę Latvijoje ne mažiau kaip 5 metus.

Latvijos pilietybės įstatymas nustato ir supaprastintus natūralizacijos proceso reikalavimus, jei prašantieji pilietybės asmenys yra lietuviai, estai ar lenkai, kurie prieš sovietinę okupaciją mažiausiai 5 metus gyveno Latvijoje. Šie reikalavimai taikomi ir jų palikuonims. Šie supaprastinti reikalavimai taikomi ir asmenims, gyvenantiems santuokoje su Latvijos piliečiais ne mažiau kaip 10 metų bei ne mažiau kaip 5 metus iš jų pragyvenusiems Latvijoje, net jei jų sutuoktinis buvo išvykęs gyventi į kitą valstybę.

Tam tikros etninės grupės – latviai ir lyviai, kurie neturėjo kitos pilietybės ir pastoviai gyveno Latvijoje, Latvijos pilietybę gauna praktiškai automatiškai. Net jei jie imigravo iš kitų valstybių, natūralizacijos procesas jiems yra supaprastintas. Taip pat tai yra asmenys, kurie yra baigę mokyklas, kuriose mokomoji kalba yra latvių. Moterys, kurios prarado Latvijos pilietybę dėl

archaiškų taisyklių, reikalaujančių atsisakyti savo pilietybės ištekant už kitataučio sutuoktinio, bei našlaičiai ar tėvų palikti vaikai taip pat įgyja pilietybę automatiškai.

Pateikęs prašymą gauti Latvijos pilietybę asmuo turi pareikšti, kad jis neturi kitos valstybės pilietybės ir neatitinka nei vieno iš Latvijos pilietybės įstatymo 11 straipsnyje numatyto apribojimo pilietybei natūralizacijos būdu gauti:

- neveikė prieš Latvijos nepriklausomybę bei jos teisminę valdžią;
- nepropagavo totalitarinių idėjų, nekurstė etninės ar rasinės neapykantos;
- netarnavo kitos valstybės institucijose, apimančiose ginkluotąsias pajėgas;
- netarnavo Sovietų Sąjungos kariuomenėje ir nebuvo pašauktas atlikti tarnybos už Latvijos ribų; nedirbo KGB ar kitose panašiose slaptosiose ar saugumo tarnybose kitose šalyse;
- nebuvo nuteistas už nusikaltimą Latvijoje ar kitoje šalyje, jei nusikaltimas pripažįstamas ir Latvijoje;
- po 1991 m. sausio 13 d. neveikė prieš Latviją kitose organizacijose.

Šis straipsnis suteikia Latvijos pilietybės įgijimui natūralizacijos būdu išimtinį pobūdį, kadangi, pavyzdžiui, jei asmuo įvykdė nusikaltimą bei jam buvo skirta 1 metų laisvės atėmimo bausmė, jis jau niekada negalės prašyti Latvijos pilietybės.

Vaikai iki 16 metų amžiaus prašo Latvijos pilietybės kartu su savo tėvais. Tai taip pat taikoma atvejais, jei tėvai nesusitarė, kur vaikas gyvens, tačiau nuolatinė jo gyvenamoji vieta yra Latvijoje, bei įvaikinimo atvejais. Pilietybė gali būti suteikiama vaikui nuo 14 iki 18 metų amžiaus tik turint jo rašytinį sutikimą tapti Latvijos piliečiu.

Pagal Latvijos pilietybės įstatymo 4 straipsnį, visi Latvijos piliečiai turi lygias galimybes įgyjant Latvijos pilietybę.

Griežta Estijos pilietybės politika nuo nepriklausomybės atgavimo 1992 m. buvo grindžiama tuo, kad etninė estų tauta ir jos kultūra būtų labiau apsaugota nuo atvykėlių iš sovietinės Rusijos. Tačiau 2002 m. atlikus apklausas paaiškėjo, kad Estijos piliečiai nebejaučia grėsmės dėl rusų tautybės asmenų, norinčių tapti Estijos piliečiais. Visuomenės pritarimas davė akstiną palengvinti pilietybės suteikimo natūralizacijos būdu kitataučiams reikalavimus.⁶⁴

Pastarojo meto natūralizacijos procesas Estijoje buvo veikiamas politinių sumetimų bei sąlygojo atsargią naujų piliečių integraciją.

⁶⁴ Bauböck R. ir kt. *Citizenship Policies in the New Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2007. P. 55.

1995 m. Estijoje priimtas Pilietybės įstatymas neįvedė naujovių pilietybės teisinių santykių reguliavimo srityje, tačiau nustatė didesnius reikalavimus pilietybės įgijimui natūralizacijos būdu.

Šis įstatymas apėmė visų pilietybės teisinių santykių reguliavimą bei nustatė keletą naujų natūralizacijos sąlygų (pavyzdžiui, leidimas gyventi Estijoje po 5 metų įgalino asmenis raštu kreiptis dėl Estijos pilietybės įgijimo bei ją gauti mažiausiai po 1 metų nuo prašymo padavimo datos, taip pat reglamentavo Estijos konstitucijos bei Pilietybės įstatymo žinių patikrinimo testą).

2002 m. Pilietybės įstatymo pakeitimas Estijoje palengvino natūralizacijos procesą ir kitoms asmenų grupėms. Neįgalieji asmenys, turintys regėjimo, kalbos ar klausos negalias yra atleisti nuo Estijos konstitucijos bei Pilietybės įstatymo žinių patikrinimo testo. Taip pat pradėtas taikyti mokesčio už pasirengimo minėtam testui išlaidų grąžinimas bei estų kalbos ir konstitucijos žinių egzaminų, laikytų rusakalbių mokyklose, įskaitymas.

Taigi Estijos pilietybės įgijimas natūralizacijos būdu skiriasi priklausomai nuo to, ar asmuo yra 15 metų amžiaus, ar ne. Asmuo, esantis mažiausiai 15 metų amžiaus bei norintis įgyti Estijos Respublikos pilietybę natūralizacijos būdu, turi būti nuolat gyvenęs Estijoje ne mažiau kaip 5 metus prieš paduodamas prašymą pilietybei gauti. Be to, prašantysis asmuo turi turėti estų kalbos, konstitucijos bei pilietybės įstatymo žinias. Taip pat reikalaujama turėti legalias pajamas, užtikrinančias pragyvenimą asmeniui (bei jo išlaikomiems asmenims), būti lojaliam Estijos valstybei bei priimant pilietybę prisiekti valstybės vardu.

Jeigu Estijos pilietybę natūralizacijos būdu nori įgyti nepilnametis asmuo, jo tėvai, vieniši tėvai ar tėviai turi pateikti prašymą su reikalaujamais dokumentais. Pagal 1999 m. Pilietybės įstatymo pakeitimus, nepilnamečio tėvai, vieniši tėvai bei tėviai, neturintys Estijos pilietybės, taip pat gali kreiptis dėl pilietybės suteikimo nepilnamečiui natūralizacijos būdu.

Estijoje dviguba pilietybė galima asmenims, įgijusiems pilietybę gimimu bei suteikus pilietybę išimties tvarka. Tai reiškia, kad asmenys, įgiję Estijos pilietybę natūralizacijos būdu, nėra apsaugoti nuo naujai įgytos pilietybės praradimo.

1986 m. po Airijos tautybės bei pilietybės įstatymo⁶⁵ pakeitimo, Teisingumo ministras įgijo diskreciją suteikti natūralizacijos sertifikatą. Pilietybės prašantis asmuo turi atitikti keliamus kriterijus – pastovus gyvenimas šalyje ne mažiau kaip 5 metus iš pastarųjų 9 metų. Įstatymas taip pat įgalina Airijos teisingumo ministrą, atsižvelgiant į aplinkybes, palengvinti natūralizacijos procesą.

⁶⁵ The Irish Nationality and Citizenship Act, 2004. // <http://www.oireachtas.ie/viewdoc.asp?fn=/documents/bills28/acts/2004/a3804.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.

Asmenys, kurių vaikas gimė Airijos Respublikoje, automatiškai neįgyja teisės tapti Airijos piliečiais. Tačiau specialių teisės aktų, reguliuojančių šį klausimą, nėra. 1990 m. Fajujonu⁶⁶ byloje Airijos Aukščiausiasis teismas suformulavo bendrąją taisyklę, kad Airijoje gimęs vaikas turi teisę augti šeimoje, kurioje tėvai nėra Airijos piliečiai, tačiau jie turi tvirtą pagrindą tapti Airijos piliečiais bei pasilikti šalyje.

Dėl asmens, kuris prašo Airijos pilietybės vaiko gimimo Airijos teritorijoje pagrindu, Airijos Respublikos Teisingumo ministerija pradeda tyrimą, kuriuo siekiama nustatyti, ar asmuo kaip šeimos narys gyvena kartu su vaiku. Jei asmuo atitinka šį kriterijų, jam gali būti suteikiama galimybė gyventi Airijos Respublikoje, remiantis jau minėtu Airijos Aukščiausiojo teismo sprendimu Fajujonu byloje. Jei asmuo negyvena kartu su vaiku, kaip šeimos narys, ministerija atlieka tyrimą, ar asmuo turi įtakos vaiko auginimo klausimams. Tyrimui reikalingi įrodymai yra reguliaraus bendravimo su vaiku dokumentai (susitikimų, bendros globos leidimai bei kiti panašūs dokumentai) bei gali apimti dokumentus dėl vaiko išlaikymo. Bet kuris iš minėtųjų įrodymų gali patvirtinti, kad asmens buvimas šalyje turės teigiamą poveikį vaiko interesams. Taigi norint tapti piliečiu, pagal sprendimą Fajujonu byloje, reikia nurodyti svaresnius pagrindus, nei biologinis ryšys su vaiku.

Airijos Aukščiausiasis teismas yra pasisakęs, kad neturinčių Airijos pilietybės asmenų, kurių vaikas gimė Airijoje, atvejais turi būti svarstomas individualiai, o parlamento ir teisingumo ministro pareiga, kontroliuojant imigraciją, yra kiekvienu atveju įvertinti aplinkybes. Airijos pilietis turi teisę gyventi su savo pilietybės neturinčiais tėvais, tačiau tai nereiškia, kad visais atvejais ši teisė yra absoliuti.

D.Britanijoje pilietybę natūralizacijos būdu gali įgyti pilnametis asmuo 5 metus legaliai gyvenęs šalyje bei per šį laikotarpį neišvykęs iš šalies daugiau kaip 450 dienų, o per paskutinius 12 mėnesių – daugiau kaip 90 dienų. Asmeniui keliami ir kiti reikalavimai – gera reputacija, glaudus ryšys su D.Britanija, ketinimas ateityje gyventi šalyje, įsipareigojimas nepažeisti jos įstatymų (per artimiausius 5 metus), taip pat kalbos žinios. D.Britanijos piliečio sutuoktinis, norėdamas įgyti pilietybę, šalyje turi būti legaliai (santuokoje) pragyvenęs 3 metus bei per šį laikotarpį neišvykęs iš šalies daugiau kaip 270 dienų.

Pilnametis užsienietis, nuolat gyvenantis Prancūzijos teritorijoje mažiausiai 5 metus, turi teisę prašyti įgyti pilietybę natūralizacijos būdu. Gyvenimo šalyje laikotarpis gali būti sumažintas iki 2 metų, jeigu prašantysis asmuo sėkmingai užbaigė dvejus metus aukštojoje Prancūzijos mokyimo

⁶⁶ Fajujonu v. Minister for Justice (8 December 1989). // <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12344201>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.

įstaigoje arba suteikė (ar gali suteikti) naudos Prancūzijos Respublikai savo pasiekimais. Pragyvento laikotarpio sąlyga gali būti apskritai panaikinta, jeigu:

- nepilnamečio asmens tėvai įgyja Prancūzijos pilietybę;
- užsienio pilietis atliko karinę tarnybą Prancūzijos kariniame vienete arba karo metu savanoriškai tarnavo Prancūzijos arba jos sąjungininkių kariniame vienete;
- asmuo yra išėjęs iš šalies ar teritorijos, kuri buvo suvereni Prancūzijai ar įėjo į pastarosios protektoratą;
- asmuo turi pabėgėlio statusą;
- asmenys turi tam tikrų nuopelnų Prancūzijai.

Visais atvejais, pagal 2003 m. lapkričio 26 d. priimtą „Sarkozy“ įstatymą⁶⁷ dėl imigracijos reguliavimo, asmuo turi patvirtinti savo „išiliejimą į prancūzų bendruomenę“ individualiame pokalbyje. Pokalbio metu įvertinamos pilietybės prašančio asmens prancūzų kalbos bei teisių ir pareigų, susijusių su Prancūzijos pilietybe, žinojimas. Būtinasis elementas natūralizacijos procesui – nuolatinės gyvenamosios vietos Prancūzijoje turėjimas.

Prancūzijos piliečio sutuoktinis, norintis įgyti Prancūzijos Respublikos pilietybę, turi galimybę ją įgyti pareiškimu (*declaration*) per 1 metus nuo santuokos sudarymo dienos. Šie reikalavimai netaikomi, jei prieš santuoką ar tik susituokus, gimsta vaikas. Abiem atvejais būtina įrodyti, kad sutuoktiniai gyvena kartu.

Asmenys, įvykdę nusikalstamą veiką prieš Prancūzijos nacionalinius interesus ar terorizmo aktą negali įgyti pilietybės natūralizacijos būdu.

Prašyti Ispanijos pilietybės gali tik vyresni nei 18 metų asmenys arba emancipuoti nepilnamečiai. Vyresni nei 14 metų asmenys gali prašyti Ispanijos pilietybės kartu su tėvais arba globėjais. Neįgaliųjų asmenų (arba vaikų iki 14 metų) teisėti atstovai gali prašyti pilietybės, jei jų atstovaujamas asmuo atitinka šias sąlygas:

- pastoviai be pertraukų gyveno Ispanijoje ir neatidėliodamas prašė pilietybės;
- prašantysis pilietybės rodo pilietiškai tinkamą elgesį;
- imigrantas yra pakankamai integravęsis į Ispanijos bendruomenę (tai turi būti matoma iš jo atitinkamo kalbos žinojimo, kultūros bei gyvenimo būdo tinkamo suvokimo).

⁶⁷ Loi n°2003-1119 du 26 novembre 2003. Loi relative à la maîtrise de l'immigration, au séjour des étrangers en France et à la nationalité. // <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000795635&dateTexte=>>. Prisijungimo laikas 2008-10-07.

Bendrasis gyvenimo šalyje terminas (atitinkant *bona fide* principą) nustatytas pilietybės įgijimui yra 10 metų. Šis laikotarpis gali būti sutrumpintas šiems asmenims:

- 5 metai – pabėgėliams, 2 metai – Lotynų amerikiečiams, Andoros, Filipinų, Pusiaujo Gvinėjos gyventojams, Separdijos žydams⁶⁸ bei portugalams;
- 1 metai – užsieniečiams, gimusiems Ispanijoje bei visiems asmenims, kurie atitiko reikalavimus pilietybei įgyti, tačiau šios teisės neįteisino;
- užsieniečiams, buvusiems Ispanijos piliečių ar institucijų teisėtoje globoje mažiausiai 2 metus iš eilės;
- užsieniečiams, susituokusiems su Ispanijos piliečiais;
- Ispanijos piliečių našlėms;
- visiems ne Ispanijoje gimusiems asmenims, kurių vienas iš tėvų ar senelių yra Ispanijos pilietis.

Papildomais reikalavimais pilietybei įgyti gali būti laikomi priesaika dėl ištikimybės karaliui bei įstatymų ir konstitucijos laikymosi, taip pat jau minėtas kitos valstybės pilietybės atsisakymas (išskyrus numatytas išimtis).

Taip pat yra galimybė, įvykdžius nustatytus reikalavimus, įgyti Ispanijos pilietybę diskreciniu natūralizacijos būdu, kuris tvirtinamas karaliaus dekretu.

Bet kuris pilietybės įgijimo būdas reikalauja, kad asmeniui nustatytas gyvenimo šalyje terminas pilietybei įgyti būtų teisėtas bei nuolatinis.

Asmenys, kurie prašo Ispanijos pilietybės, turi atsisakyti prieš tai turėtosios pilietybės (išimtis taikoma Lotynų amerikiečiams, Andoros, Filipinų, Pusiaujo Gvinėjos bei Portugalijos piliečiams).

Vokietijos Federacijoje natūralizacija yra įgyvendinama išimtinu administracijos sprendimu. Nuo 2000 metų Vokietijoje užsieniečių šeimoje gimęs vaikas automatiškai įgyja teisę į Vokietijos pilietybę (su sąlyga, kad bent vienas iš tėvų mažiausiai 8 metus legaliai būtų gyvenęs Vokietijoje). Imigrantų vaikams, gimusiems Vokietijoje, suteikiama teisė turėti savo tėvų pilietybę iki 23 metų, tačiau vėliau jie turi pasirinkti vieną iš jų. Tačiau Vokietijos piliečio sutuoktiniui, norinčiam įgyti Vokietijos pilietybę, taikomas griežtas reikalavimas atsisakyti turimos pilietybės.

Taigi iš dalies Vokietijoje pradėtas pilietybės įgijimo natūralizacijos būdu liberalizavimo procesas. Matome, kad formaliuoju požiūriu Vokietijos įstatymai suteikia didesnes teises negu Prancūzijos įstatymai, automatiškai suteikiantys pilietybę tik vaikams, kurių tėvai yra gimę

⁶⁸Tai žydai, susiklosčius istorinėms aplinkybėms gyvenę Iberijos pusiasalyje. Zionism and Israel - Encyclopedic Dictionary // http://www.zionism-israel.com/dic/Sephardic_Jew.htm. Prisijungimo laikas: 2008-10-17.

Prancūzijoje. Tai galima paaiškinti politiniais sumetimais, imigrantų grupių prašymais bei tuo, kad plečiantis ES, atsivėrė rytinės Vokietijos sienos.⁶⁹

2006 m. įgyvendinus reformą pakeistas Portugalijos pilietybės įstatymas. Naujasis Portugalijos pilietybės įstatymas⁷⁰ automatiškai suteikia pilietybę vos gimusiems trečios kartos asmenims, kurių tėvai gimė Portugalijoje, ir antrai kartai tų asmenų, kurių vienas iš tėvų gyveno šalyje penkerius metus. Taip pat pastarasis įstatymas įpareigoja suteikti pilietybę tiems pirmos kartos imigrantams, kurie kalba portugališkai bei nėra padarę nusikalstamų veikų. Be to, nebeliko ankstesnių natūralizacijos procesui keliamų reikalavimų, kurie numatė sąlygas turėti pakankamai pajamų ar pateikti kitų integracijos įrodymų. Šis įstatymas taip pat sumažino nuolatinio gyvenimo šalyje trukmę iki šešerių metų.

Apskritai pilietybės įgijimui nustatytas laikotarpis trunka trumpiausiai valstybėse, kurios yra imigrantų traukos centrai – nuo trejų iki ketverių metų (Belgijoje bei Airijoje), tačiau kitose valstybėse jis gali būti pakankamai ilgas – iki dešimties metų (Austrijoje).

ES valstybės, kuriose yra didžiausios imigrantų bendruomenės, tokios kaip D.Britanija, Prancūzija ar Vokietija, savo pilietybės suteikimo tvarką grindžia kaip pilietybės siekimo įteisinimą, kaip individualų asmens pritaipimą prie naujosios valstybės, o ne kaip visuotinį lygių teisių ir galimybių užtikrinimą.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galėtume daryti išvadą, kad pagrindinės natūralizacijos sąlygos nagrinėjamosiose valstybėse yra asmens:

- sėslumo cenzas (turi būti ryšys su valstybe, kurios pilietybę asmuo nori įgyti, bei asmens nuolatinis gyvenimas valstybėje);
- socialinė ir kultūrinė integracija, kalbos žinios ir pan.;
- nepriekaištinga reputacija (asmuo negali būti teistas);
- lojalumas valstybei (priesaika arba pasižadėjimas).

2.4. Pilietybės suteikimas išimties tvarka

ES valstybėse pilietybės suteikimas išimties tvarka yra pakankamai retai sutinkama įstatyminė norma. Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas išimties tvarka – palyginti naujas

⁶⁹ Ludvig A. Dealing with Dual Citizenship in Austria and Germany: A Comparison // <http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/copenhagen/ws14/ludvig.PDF>. Prisijungimo laikas: 2008-10-05.

⁷⁰ Citizenship Law of Portugal, November 18, 2004 // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=751>. Prisijungimo laikas: 2008-10-14.

institutas Lietuvos Respublikos konstitucijų bei pilietybės įstatymų kontekste. Valstybės, kuriose tuo pačiu pagrindu kaip ir Lietuvoje pilietybė suteikiama išimties tvarka nusipelnusiems valstybei asmenims, yra Airija, Austrija, Latvija ir Estija.

Zenonas Petrauskas⁷¹ savo straipsnyje, naudodamas istorinį-lyginamąjį metodą, atskleidžia, kad pagrindinė priežastis, lėmusi Estijos ir Latvijos pilietybės suteikimo išimties tvarka instituto griežtą reglamentavimą gali būti tokia, kad jos, skirtingai nuo Lietuvos, savo pilietybės politiką ėmė formuoti tik po nepriklausomybės atkūrimo. Taigi pilietybės instituto formavimas buvo nulemtas įvairių politinių priežasčių bei apskritai atsargesnės politikos. Tai reikštų, kad Lietuva, priėmusi „švelnesnį“ pilietybės įstatymą, nenumatė galimų piktnaudžiavimo pilietybės institutu atvejų ir tik praktiškai išvelgus pernelyg liberalaus pilietybės suteikimo išimties tvarka trūkumus, jis buvo apribotas.⁷² Akivaizdu, kad dažnai pilietybė užsieniečiams buvo suteikiama už materialinę paramą Lietuvos valstybei, taip pat ydingai interpretuota „nuopelnų valstybei“ sąvoka. 2008 m. pakeistame Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme vėl sugriežtintas pilietybės suteikimas išimties tvarka, nustatant 2 metų terminą (nuo prezidento dekreto įsigaliojimo dienos), per kurį asmuo privalo prisiekti Lietuvos valstybei. Šios sąlygos neįvykdžius, asmuo netenka Lietuvos Respublikos pilietybės, suteiktos išimties tvarka.

Latvijoje pilietybės suteikimas išimties tvarka reglamentuojamas itin griežtai. Pagal Latvijos pilietybės įstatymo 13 straipsnį⁷³, teisę suteikti pilietybę išimties tvarka specialiu įsaku turi Latvijos Seimas, kuris šia savo teise pasinaudoja gana retai, t.y. nuo 1 iki 3 kartų per metus.

Pilietybės suteikimo išimties tvarka Latvijoje atvejai buvo dažnesni iki 1998 m., tačiau atsisakius „lango sistemos“, jų skaičius žymiai sumažėjo. Po 1999 m. Latvijos pilietybės įstatymo pakeitimo asmenys nebėra priklausomi nuo specialios pilietybės pratęsimo procedūros, įgyvendinamos Latvijos Seimo. Šiuo metu pilietybės suteikimas išimties tvarka daugiausiai taikomas sportininkams.⁷⁴

Estijoje pilietybės suteikimas išimties tvarka reglamentuojamas Estijos pilietybės įstatymo 10 straipsnyje⁷⁵. Estijos Respublikoje asmenis pilietybės suteikimui išimties tvarka siūlo bei pilietybę

⁷¹ Petrauskas Z. Baltijos valstybių ir Ukrainos pilietybės politika // Politologija. Nr. 2 (10), 1997. P. 101.

⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 124-5643.

⁷³ Citizenship Law (Latvia), 1994 // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=1222&less=false>. Prisijungimo laikas: 2008-10-15.

⁷⁴ Bauböck R. ir kt. Citizenship Policies in the New Europe. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2007. P. 81.

⁷⁵ Citizenship Act of Estonia, 1 April 1995 // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=2220>. Prisijungimo laikas: 2008-10-15.

išimties tvarka teikia Estijos Respublikos Vyriausybė. Nuopelnais Estijai laikomi tokie asmens laimėjimai, kurie didina Estijos valstybės prestižą tarptautiniu mastu – pirmiausia kultūros, mokslo, sporto srityse. Tačiau remiantis Estijos Respublikos pilietybės įstatymu negalima Estijos pilietybės suteikti išimties tvarka daugiau kaip 10 asmenų per metus.

Kaip matome, šiose valstybėse įgaliotosios institucijos pilietybę išimties tvarka teikia nepiktnaudžiaudamos šia savo turima teise bei itin atidžiai atsižvelgdamos į savo sudarytus kriterijus, kurie padeda atmesti neatitinkančius valstybės interesų asmenis.

2.5. Kiti pilietybės įgijimo būdai

Be jau išvardintųjų, pilietybę gali būti įgyjama ir kitais pagrindais.

Asmenys, tarnaujantys Prancūzijos Respublikos kariuomenėje privalo turėti Prancūzijos pilietybę, taigi norintys į ją įstoti kitos valstybės piliečiai turi įgyti Prancūzijos Respublikos pilietybę.⁷⁶ Ši tvarka, kai asmenys įstoja į valstybės karo arba valstybės tarnybą ir automatiškai arba supaprastinta tvarka įgyja pilietybę, galioja ir Graikijoje bei Italijoje. Taip yra užtikrinamas lojalumo valstybei principas.

Vienas iš pilietybės įgijimo būdų – vedybos arba savanoriškas persikėlimas gyventi į kitą valstybę, prieš tai įvykdžius įstatymo numatytas sąlygas (pagal kriterijus, nustatytus valstybės pilietybę reglamentuojančiais teisės aktais).

Pavyzdžiui, norint gauti Airijos pilietybę po santuokos su Airijos piliečiu, reikia įgyvendinti šias įstatymo nustatytas sąlygas: mažiausiai 3 m. būti susituokusiam su Airijos piliečiu bei gyventi kartu visą laiką nuo santuokos sudarymo, 1 m. iki prašymo gauti pilietybę nepertraukiamai gyventi Airijoje bei apskritai nuo 2 iki 4 m. (neįskaitant 1 m. nepertraukiamo gyvenimo šalyje) būti gyvenusiam Airijos Respublikoje. Taip pat asmuo turi būti teigiamai charakterizuojamas bei turėti tvirtai pagrįstą norą gyventi Airijoje.

Prancūzijoje vedybų atveju – pagal 2006 m. liepos 24 d. Imigracijos bei integracijos įstatymą, užsienietis, 4 metus esantis santuokoje su Prancūzijos piliečiu, gali teikti prašymą Prancūzijos pilietybei įgyti. Terminas pratęsiamas iki 5 metų jei prašantysis asmuo negali įrodyti, kad nepertraukiamai gyveno Prancūzijos teritorijoje mažiausiai 3 metus, įskaičiuojant ir santuokos laikotarpį, arba, sutuoktinių gyvenamosios vietos užsienyje atveju, jei prašančiojo asmens

⁷⁶ Code Civile français, Article 20-4. // <http://www.droit.org/code/index-CCIVILL0.html>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.

sutuoktinis nebuvo įsiregistravęs Prancūzijos piliečių, gyvenančių ne Prancūzijoje, registre. Prašantysis asmuo taip pat turi turėti pakankamą prancūzų kalbos žinių lygį.

Taip pat ES valstybių pilietybės įstatymai numato pilietybės susigrąžinimą, kaip pilietybės įgijimo būdą. 1992 m. vasario 26 d. Estijos Respublikos Aukščiausioji Taryba atstatė iki 1940 m. birželio 16 d. galiojusią 1938 m. Pilietybės įstatymo versiją. Pagrindiniai pilietybės santykių reguliavimo bruožai įstatyme buvo paremti *ius sanguinis* principu bei dvigubos pilietybės vengimu. Pagal naujos redakcijos šio įstatymo 3 straipsnį, visi asmenys ar šių asmenų tėvai, turėję Estijos pilietybę prieš 1940 m. birželio 16 d., t.y. prieš sovietinę aneksiją, turi teisėtą Estijos pilietybės atgavimo galimybę. Taigi apie 80 000 asmenų tokiu būdu atstatė savo pilietybę Estijoje.

Asmenys, kurie buvo praradę Prancūzijos pilietybę bei nori ją susigrąžinti, turi pateikti dokumentus, įrodančius jų prancūzišką kilmę, t.y. jie turi būti išsaugoję arba įgiję kultūrinius, profesinius, šeiminius ar ekonominius ryšius, tarnavę Prancūzijos kariuomenės vienetė arba kariavę Prancūzijos kariuomenės sudėtyje, taip pat buvę paimti į nelaisvę karo metu. Pastarosios dvi sąlygos galioja ir tokių asmenų sutuoktiniams.

Ispanijos pilietybė gali būti grąžinama, jei asmuo įvykdo šiuos reikalavimus:

- Turi leidimą gyventi Ispanijoje. Šis reikalavimas netaikomas emigrantams bei jų vaikams. Išimtiniais atvejais, nuo šio reikalavimo gali atleisti teisingumo ministras.
- Pateikia dokumentus, įrodančius jo norą atkurti savo pilietybės turėjimo faktą civiliniame registre.
- Užregistruoja savo pilietybės turėjimo faktą civiliniame registre.

Asmenims, kurie turėjo Ispanijos pilietybę ne pagal kilmę ir šią pilietybę prarado, tačiau nori ją susigrąžinti, turi būti suteikiamas diskretiškas Ispanijos vyriausybės pripažintas patvirtinimas.

Pilietybė gali būti įgyjama ir įvaikinimo, legitimacijos⁷⁷ atvejais, taip pat keičiantis tėvų pilietybei.

⁷⁷ Legitimacija – nesantuokinių vaikų pripažinimas santuokiniais nustatyta tvarka. // Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2002. P. 611.

III. PILIETYBĖS SANTYKIŲ PASIBAIGIMO PAGRINDAI

Pilietybės netekimas reiškia, kad pasibaigia teisinis ryšys tarp asmens ir valstybės. Pagrindinė pilietybės netekimo pasekmė ta, kad keičiasi asmens teisinis statusas, jam netaikoma tos valstybės jurisdikcija, asmuo nebegali naudotis valstybės gynyba bei globa. Jei pilietybės netekimo momentu asmuo turi ir kitos valstybės pilietybę, jis įgyja užsieniečio statusą toje valstybėje, kurios pilietybės jis netenka.

Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 str. nustatyta, kad pilietybės netenkama atsisakius Lietuvos Respublikos pilietybės, įgijus kitos valstybės pilietybę bei Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių pagrindais. Taip pat asmuo gali būti pripažintas netekusiu Lietuvos Respublikos pilietybės, jeigu jis tarnauja kitos valstybės karo tarnyboje arba dirba kitos valstybės tarnyboje neturėdamas Lietuvos Respublikos atitinkamų institucijų leidimo. Analogiškos arba panašios normos yra nustatytos visų ES valstybių narių pilietybės santykius reguliuojančiuose teisės aktuose.

3.1. Pilietybės atsisakymas

Pilietybės atsisakymas yra vienintelis pilietybės santykių pasibaigimo būdas, kuris egzistuoja visose ES valstybėse narėse. Austrija, Danija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Olandija bei Švedija turi du ar daugiau pilietybės atsisakymo būdų, nukreiptų į tam tikras asmenų grupes, arba minėtų šalių pilietybės teisinius santykius reglamentuojantys teisės aktai numato išlygas tokioms asmenų grupėms. Tačiau iškyla klausimas, ar asmenims yra suteikta tokia teisė, ar jie priklauso nuo valstybės institucijų diskrecijos, atsisakydami pilietybės. Austrijoje, Airijoje, Liuksemburge, Olandijoje, Portugalijoje bei D.Britanijoje pilietybės atsisakymas įsigalioja *ex lege*, jei yra įvykdomos visos sąlygos – taip pat pateikiamas pilietybės atsisakymo pareiškimas. Šiuo atveju pranešimas apie pilietybės atsisakymą yra aiškinamasis pagal savo pobūdį. Kitose valstybėse – Belgijoje, Vokietijoje, Italijoje ir Ispanijoje, pilietybės netekimas neįsigalioja *ex lege*, kadangi valstybės institucijos turi patvirtinti pilietybės atsisakymo neprieštaravimą nustatytiems reikalavimams bei atsižvelgiant į juos pateisinti neigiamus sprendimus.

Vienose šalyse pilietybės atsisakymo prašymas turi būti adresuojamas arba yra svarstomas valdžios institucijos, pavyzdžiui – ministerijos (Danija, Graikija, Airija, Liuksemburgas, D.Britanija) ar jai pavaldžios institucijos (Suomija, Portugalija, Švedija), arba pačios vyriausybės (Prancūzija). Vokietijoje institucija, atsakinga už pilietybės atsisakymo prašymo priėmimą skiriasi

priklausomai nuo federacijos žemės. Tuo tarpu kitose šalyse sistema nėra tokia griežta, ir prašymus gali priimti meras (Olandija), vietinė įstaiga ar užsienio konsulatai (Belgija, Italija, Ispanija).

Svarbiausias reikalavimas, norint atsisakyti pilietybės visose šalyse, be išimties yra užtikrinimas, kad asmuo netaps apatridu atsisakęs pilietybės. Būtent dėl šios priežasties daugelis valstybių atskiria prašymus asmenų, kurie jau turi kitos valstybės pilietybę, kaip antrą pilietybę, ir kurie jos dar tik prašo. Vokietijoje randame reglamentavimą abiemis minėtųjų asmenų grupėms, Prancūzijoje prašantysis asmuo turi turėti kitos užsienio valstybės pilietybę, Graikijoje reikalaujama, kad asmuo natūralizacijos būdu jau būtų įgijęs kitos valstybės pilietybę. Kitose valstybėse reikalavimai yra paprastesni, asmuo dėl pilietybės atsisakymo gali kreiptis ir neturėdamas kitos užsienio valstybės pilietybės, tačiau jau turi dalyvauti kitos valstybės pilietybės įgijimo procese.

Pilietybės atsisakymo procesas gali vykti jei asmuo turi dvi pilietybes arba paties prašymu. Kiekvienas atvejis yra individualus ir tik valstybė sprendžia, ar leisti atsisakyti pilietybės, ar ne. Negalima atsisakyti pilietybės, jeigu asmuo turi kokių nors prievolių arba civilinių įsipareigojimų valstybei. Asmuo, pagal tarptautinės teisės aktus, turi turėti pilietybę, todėl tikrinama, ar tokiais atvejais nebus pažeidžiamos žmogaus teisės. Daugiausiai pilietybės atsisako asmenys, išvykstantys gyventi į užsienį.

Lietuvos Respublikoje dėl pilietybės atsisakymo prezidentas išleidžia dekretus. Kiekvienas Lietuvos pilietis turi teisę nevaržomai atsisakyti pilietybės. Toks prašymas negali būti nagrinėjamas tik tuo atveju, jeigu to prašantis asmuo yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn kaip kaltinamasis arba jam įsiteisėjęs ir vykdytinas teismo nuosprendis. Išnykus šioms aplinkybėms, asmens prašymas atsisakyti Lietuvos pilietybės turi būti patenkintas.

Pagal Estijos pilietybės įstatymo⁷⁸ 26 straipsnį, pilietybės atsisakymo prašymas taip pat gali būti atmestas, jei asmuo taptų apatridu; nebūtų atlikęs prievolių, susijusių su Estijos valstybe; būtų nuolatiniėje tarnyboje Estijos gynybos pajėgose. Estijos pilietybės atsisakymo aktus priima Vyriausybė.

Pagal Latvijos pilietybės įstatymo⁷⁹ 23 straipsnį asmuo gali atsisakyti Latvijos pilietybės jeigu jis įgyja kitos valstybės pilietybę, išskyrus tuos atvejus, jei jis yra neatlikęs tam tikrų pareigų Latvijos valstybei arba neatlikęs privalomosios karinės tarnybos. Tačiau ši išlyga yra pakankamai neaiški, t.y. nėra apibrėžta, ar į ją įeina fiskalinės bei kitos prievolės. Be to, nuo 2004 m. Latvija turi profesionalią kariuomenę, taigi privalomosios karinės tarnybos klausimas tapo nebesvarbus.

⁷⁸ Citizenship Act of Estonia, 1 April 1995. // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=2220>.
Prisijungimo laikas: 2008-10-15.

⁷⁹ Citizenship Law (Latvia), 1994 // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=1222&less=false>.
Prisijungimo laikas: 2008-10-15.

Airijos pilietybės įstatymo⁸⁰ 21 straipsnis nustato, kad jei pilnametis Airijos pilietis tampa kitos valstybės piliečiu bei nori atsisakyti Airijos pilietybės, jis tai gali padaryti tuo atveju, jei nuolat gyvena ne Airijoje. Šiuo atveju jam yra išduodamas dokumentas, liudijantis jo, kaip svetimšalio, statusą Airijos Respublikoje. Airijos pilietis pilietybės negali atsisakyti karo metu.

Prie vieno iš paprastesnių pilietybės atsisakymo būdų galėtume priskirti D.Britaniją, kurioje, įgyvendinus visas įstatyme numatytas sąlygas, asmuo gali atsisakyti pilietybės sulaukęs pilnametystės – 18 m. bei susimokėjęs nustatytą mokestį. Be to, asmuo iškart netampa apatridu, o pats pilietybės atsisakymas įsigalioja įvykdžius aukščiau nustatytus reikalavimus.

Tuo tarpu Vokietijoje, Austrijoje bei Prancūzijoje reikalavimai yra griežtesni, nors pilietybės atsisakymo faktas ir įsigalioja automatiškai po visų sąlygų įvykdymo.

Asmuo, turintis kitos valstybės pilietybę ar save tokiu laikantis, gali netekti Prancūzijos pilietybės Valstybės Tarybos dekretu (Prancūzijos Civilinio kodekso⁸¹ 23-4 str.).

Vokietijos pilietis, turintis keletą pilietybių, gali atsisakyti Vokietijos pilietybės raštiškai, jei atitinka Vokietijos pilietybės įstatymo⁸² 26 straipsnyje nustatytus kriterijus – jei pastaruosius 10 metų jis nuolat gyveno užsienyje bei atliko karinę tarnybą vienoje iš turimos pilietybės šalių.

Ispanijos pilietis gali atsisakyti pilietybės jei jis atitinka bendrąsias pilietybės atsisakymo sąlygas ir turi gyvenamąją vietą užsienyje. Pilietybės atsisakymas neleistinas tik karo metu.

Kai kuriose ES valstybėse už pilietybės atsisakymą imamas nustatyto dydžio mokestis – Vokietijoje 51 euras, D.Britanijoje 120 svarų sterlingų, Suomijoje – 400 eurų.

3.2. Pilietybės atėmimas

Pilietybės atėmimas – tai pilietybės praradimo būdas, kai valdžios institucijos priima sprendimą atimti pilietybę. Tai galėtume palyginti su sankcija už netinkamą elgesį, pavyzdžiui, stojimas į kitos šalies karo tarnybą. Tačiau pilietybė negali būti atimama iš asmens diskriminaciniais pagrindais – rasiniu, etniniu, religiniu ar politiniu. Tokiais pagrindais pilietybė atimama autoritarinėse šalyse, norint susidoroti su asmenimis, kovojančiais prieš esamą tvarką.

Kai kurių valstybių įstatymai leidžia atimti pilietybę iš asmens tik tuo atveju, jei jis netaps apatridu⁸³ (t.y. asmeniu be pilietybės), kadangi tai reguliuoja ir tarptautinės teisės aktai.

⁸⁰ The Irish Nationality and Citizenship Act, 2004. // <http://www.oireachtas.ie/viewdoc.asp?fn=/documents/bills28/acts/2004/a3804.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.

⁸¹ Code Civile français // <http://www.droit.org/code/index-CCIVILL0.html>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.

⁸² Nationality Act of 22 July 1913 (as amended August 2007) [Germany]. 22 July 1913, // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48e5dd962.html>. Prisijungimo laikas: 2008-11-12.

Europos konvencijos dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo⁸⁴ 8 straipsnis nustato, kad pilietybė iš asmens negali būti atimama, išskyrus atvejus, kai pilietybė buvo įgyta neteisingo aiškinimo arba apgaulės būdu. Šio straipsnio 3 punkte įtvirtinta, kad valstybių kompetencijai paliekama teisė atimti iš asmens pilietybę, jei šis nesilaikė pareigos būti ištikimu valstybei (nepaisant draudimo teikė ar yra suteikęs paslaugas kitai valstybei; elgėsi taip, kad galėjo rimtai pakenkti gyvybiniais valtybės interesams) arba prisiekė (oficialiai pareiškė ištikimybę) kitai valstybei, tuo įrodydamas pasiryžimą atsisakyti ištikimybės savo valstybei. Taigi tokiu būdu šalis įtvirtina jau anksčiau minėtą lojalumo valstybei principą savo nacionaliniuose teisės aktuose.

Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo⁸⁵ 21 str. „Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo akto pripažinimas negaliojančiu“ nustatyta galimybė pripažinti negaliojančiu Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo aktą, jeigu asmenys, kuriems buvo suteikta pilietybė, nuslėpė apie save žinias, kurios turėjo lemiamos įtakos dėl pilietybės suteikimo.

Estijos pilietybės įstatymo⁸⁶ 21 straipsnis taip pat numato atvejus, kada pilietybė gali būti nesuteikiama arba atimama:

- pateikiant klaidingą informaciją;
- nesilaikant Estijos konstitucinės tvarkos bei įstatymų;
- veikiant prieš Estijos valstybę bei jos saugumą;
- įvykdžius nusikalstamą veiką, už kurią skiriama ne mažiau nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė ir jei asmens teistumas neišnykęs arba jei asmuo pakartotinai buvo buvo nuteistas už tyčinį nusikaltimą;
- jei asmuo dirbo ar dirba užsienio slaptosioms ar saugumo tarnyboms;
- jei asmuo tarnavo profesinėje karo tarnyboje ginkluotosiose pajėgose užsienyje arba buvo įrašytas į rezervą pajėgas ar išėjo į pensiją.

Paskutiniu atveju tokio asmens sutuoktinis taip pat negali prašyti Estijos pilietybės. Pastarasis punktas liečia tuos asmenis, kurie (kartu su savo žmonomis) nėra Estijos piliečiai pagal kilmę ir kurie liko Estijoje išėję į pensiją po tarnybos Sovietų Sąjungos armijoje. Tačiau šie asmenys turi išeitį įgyti Estijos pilietybę, jei yra pragyvenę santuokoje su Estijos piliete pagal kilmę ne mažiau kaip 5 metus bei jei santuoka nėra pasibaigusi skyrybomis.

⁸³ Apatridas (gr. *Patris* – tėvynė) – asmuo, neturintis jokios valstybės pilietybės; asmuo be pilietybės. // Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2002. P. 90.

⁸⁴ Europos konvencija dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo // Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: „Mintis“, 1991. P. 197.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymas // Valstybės žinios, 2008, Nr. 83-3293.

⁸⁶ Citizenship Act of Estonia, 1 April 1995. // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=2220>. Prisiūjungimo laikas: 2008-10-15.

Prancūzijos jurisprudencijoje, susijusioje su pilietybės santykių reguliavimu, randame precedentą De Sousa byloje⁸⁷, kurioje suformuota praktika, kad nuteistam asmeniui, kuris yra įgijęs Prancūzijos pilietybę, pastaroji gali būti atimta, jei jam yra skirta ne mažiau kaip 5 metų įkalinimo bausmė dėl nusikalstamos veikos, jei bent viena šios veikos dalis buvo įvykdyta prieš pasirašant dekretą dėl pilietybės suteikimo.

Pilietybės netenkama ir tarnaujant ne Prancūzijos valstybės interesams – vykdant tarnybą kitos valstybės kariuomenėje, dirbant tarptautinėje organizacijoje, kurios narių tarpe nėra Prancūzijos Respublikos.

Ispanijos piliečiams, įgijusiems pilietybę ne pagal kilmės kriterijų, šios šalies pilietybė atimama, jei 3 metus iš eilės šie piliečiai nurodo turintys kitos valstybės pilietybę (kurios tvirtino atsisakę, norėdami įgyti Ispanijos pilietybę) arba savanoriškai įstoja į kitos šalies karinę tarnybą ar užima politinius postus kitoje šalyje, nepaisant Ispanijos vyriausybės draudimo.

Pagal Vokietijos Federacijos pilietybės įstatymo⁸⁸ 28 straipsnį asmuo praranda Vokietijos pilietybę, jei įstoja į kitos valstybės, kurios pilietybę jis taip pat turi, karines ar joms prilygintas pajėgas. Tai nebus taikoma tik tuo atveju, jei jis turi teisę į šią pilietybę pagal tarptautinį susitarimą.

Taigi apibendrinant galime teigti, kad pilietybės atėmimas yra savotiška konstitucinė sankcija, taikoma retais atvejais, reglamentuotais tarptautinės teisės aktuose bei ES valstybių pilietybės įstatymuose.

3.3. Pilietybės netekimas

Pilietybės netekimas nėra analogas pilietybės atėmimui, kadangi jis nėra reguliuojamas imperatyvių normų. Dažniausiai jis taikomas asmenims, kurie pilietybę įgijo natūralizacijos būdu. Pagrindas pilietybės praradimui gali būti išaiškėjusi apgaulė įgyjant pilietybę – pavyzdžiui, suklastojus dokumentus, nuslėpus faktus ir kitais įstatymuose nustatytais atvejais. Įgijus pilietybę optacijos būdu taip pat gali būti paskelbta, kad asmuo ją prarado. Taip pat pilietybė prarandama įgijus kitos valstybės pilietybę.

Lietuvos Respublikoje pilietybės netenkama įgijus kitos valstybės pilietybę bei kitais Pilietybės įstatyme numatytais atvejais.

⁸⁷ De Sousa, 10 mars 1995. // <http://www.legislationline.org/legislation.php?lid=2138&tid=11> // Prisijungimo laikas: 2008-10-08.

⁸⁸ Nationality Act of 22 July 1913 (as amended August 2007) [Germany]. 22 July 1913, // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48e5dd962.html>. Prisijungimo laikas: 2008-11-12.

Kaip jau minėta anksčiau, turimos užsienio pilietybės atsisakymas yra viena iš numatytų natūralizacijos sąlygų ir jei asmuo, kai jam buvo suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė, neįvykdė šios natūralizacijos sąlygų, pilietybės suteikimo aktas pripažįstamas negaliojančiu.

Estijos pilietybės netekimas numatytas asmenims, kurie įgyja kitos valstybės pilietybę arba apie save pateikia klaidingą informaciją natūralizacijos proceso metu.

Pagal Estijos pilietybės įstatymo⁸⁹ 28 straipsnį pilietybės asmuo netenka Estijos Vyriausybės įsakymu, kai šis:

- įgydamas Estijos pilietybę natūralizacijos būdu arba ją atgaudamas pateikia klaidingą informaciją ir nuslepia faktus, svarbius pilietybės įgijimui arba atgavimui;
- yra kitos valstybės pilietis, tačiau nėra atsisakęs ir Estijos pilietybės.

Estijos pilietybės įstatymo 29 straipsnis reguliuoja pilietybės netekimą priėmus naujos valstybės pilietybę arba atsisakius Estijos pilietybės. Tai reiškia, kad Estijos Vyriausybės įsteigta vyriausybinių agentūrų asmenį laiko nustojusiu būti Estijos piliečiu priimant kitos valstybės pilietybę. Tačiau lieka neaišku, kas atsitinka, jei Estijos pilietis pagal gimimą nepraneša, kad jis nori atsisakyti Estijos pilietybės, kai įgyja ar prašo kitos valstybės pilietybės.⁹⁰ Kadangi nėra numatyta įgalinti Estijos vyriausybinių agentūrų atlikti priežiūrą, kiek Estijos piliečių ir kokiomis sąlygomis tampa kitų valstybių piliečiais, o tik konstatuoti pilietybės netekimo faktą gavus tai patvirtinančius dokumentus.

Estija nėra ratifikavusi daugelio tarptautinių sutarčių, liečiančių pilietybės klausimus, todėl tikimasi, kad narystė ES, kaip garantas, paskatins Estiją pasirašyti ir ratifikuoti daugiau tarptautinių sutarčių, padedančių išspręsti asmenų be pilietybės, ištekėjusių moterų pilietybės nustatymo bei kitas, su pilietybės tarptautiniais teisiniais santykiais susijusias problemas.⁹¹

Latvijos pilietybės įstatymo⁹² 24 straipsnis nustato, kad pilietybę asmeniui gali būti panaikinta apylinkės teismo sprendimu, jei asmuo:

- įgijo kitos valstybės pilietybę, tačiau neatsisakė Latvijos pilietybės;
- įgijo pilietybę apgavystės būdu.

Ši įstatymo nuostata taikoma visiems Latvijos piliečiams, išskyrus tuos, kurie turi dvigubą pilietybę bei nepatenka į šio straipsnio taikymo ribas.

⁸⁹ Citizenship Act of Estonia, 1 April 1995. // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=2220>. Prisijungimo laikas: 2008-10-15.

⁹⁰ Bauböck R. ir kt. *Citizenship Policies in the New Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2007. P. 51.

⁹¹ *Ibid.* P. 58.

⁹² Citizenship Law (Latvia), 1994 // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=1222&less=false>. Prisijungimo laikas: 2008-10-15.

Airijoje asmuo, kuris susituokia su svetimšaliu, automatiškai netampa kitos šalies piliečiu, nebent ji ar jis prašytų kitos šalies pilietybės.⁹³

Jei asmuo nustoja būti Airijos piliečiu, šis faktas pats savaime nepanaikina prievolių, pareigų ar atsakomybės, atsiradusių iki netenkant Airijos pilietybės.

Prancūzijos pilietybės praradimas gali būti pripažintas teismo sprendimu, kai nei suinteresuotas asmuo, įgijęs Prancūzijos tautybę filiacijos pagrindu, nei jo palikuonys, neturi valdomo turto Prancūzijoje bei niekada nėra turėję nuolatinės gyvenamosios vietos jos teritorijoje pusę amžiaus.

Ispanijos konstitucijoje numatyta, kad nei vienam asmeniui, turinčiam ispanišką kilmę, negali būti atimta teisė turėti Ispanijos pilietybę.

Ispanijos pilietybę pagal kilmę gali būti prarasta esant šioms aplinkybėms:

- Jei asmuo, kuris nuolat gyvena užsienyje, įgyja kitos valstybės pilietybę arba išimtinai naudoja tik užsienio pilietybę, įgytą iki sukankant 18 metų. Šie asmenys praranda Ispanijos pilietybę praėjus 3 metams nuo kitos šalies pilietybės įgijimo. Pilietybės praradimo galima išvengti išreiškiant norą išlaikyti Ispanijos pilietybę ir tai patvirtinant civiliniame registre. Lotynų Amerikos šalių, Andoros, Filipinų, Pusiaujo Gvinėjos ar Portugalijos pilietybės įgijimas nesudaro pagrindo prarasti Ispanijos pilietybės;
- Jei Ispanijos piliečiai atsisako savo pilietybės bei turi kitos šalies pilietybę arba nuolat gyvena užsienyje;
- Jei asmuo, kuris yra gimęs ir gyvena užsienyje ir turi teisę į Ispanijos pilietybę vienam iš tėvų esant Ispanijos piliečiui, neišreiškia noro išlaikyti Ispanijos pilietybę ir to nepatvirtina civiliniame registre praėjus 3 metams nuo pilnametystės pradžios arba emancipacijos patvirtinimo.

Nei viena iš anksčiau paminėtų aplinkybių negalioja, jei Ispanija dalyvauja kare.

Nuosprendis, kuriuo teigiama, kad asmuo pateikė klaidingą informaciją, sukčiavo arba nuslėpė tam tikrą informaciją Ispanijos pilietybės įgijimo proceso metu, padaro Ispanijos pilietybės įgijimą niekiniu. Niekiniu pilietybės įgijimo aktas laikomas 15 metų nuo jo priėmimo dienos.

Vokietijos pilietis gali netekti Vokietijos pilietybės pagal Vokietijos Federacijos pilietybės įstatymo⁹⁴ 18 straipsnį, jeigu jis prašo kitos valstybės pilietybės. Nepilnamečiai asmenys ir asmenys,

⁹³ The Irish Nationality and Citizenship Act, 2004. article 23 // <http://www.oireachtas.ie/viewdoc.asp?fn=/documents/bills28/acts/2004/a3804.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.

kuriems nustatyta globa, gali netekti Vokietijos pilietybės tik turėdami teisėtų atstovų sutikimą bei Vokietijos globos teismo sutikimą.

Egzistuoja išimtiniai atvejai, kai netekti Vokietijos pilietybės negali civiliai pareigūnai (Beamte), teisėjai, Bundeswehr kariai bei kiti asmenys, einantys pareigas, reglamentuojamas įstatymais, išskyrus asmenis, atliekančius savanoriškas pareigas, už kurias negaunamas atlygis. Federalinė Gynybos ministerija ar jai pavaldi oficiali tarnyba nustato, kad asmenys, tarnaujantys karo pajėgose, neturi galimybės atsisakyti Vokietijos Federacijos pilietybės.

Pagal Vokietijos pilietybės įstatymo 24 straipsnį, asmeniui, kuris per 1 metus nuo pilietybės atsisakymo dienos negauna kitos valstybės pilietybės, kurios buvo prašęs, jo pilietybės atsisakymas yra panaikinamas.

Vokietijos piliečiai gali prarasti Vokietijos pilietybę dėl kitos valstybės pilietybės įgijimo. Tačiau Vokietijos pilietybė, kaip antroji pilietybė, neprarandama asmeniui įgijus kitos šalies pilietybę, jei tai užtikrino Vokietijos kompetentingos institucijos.

Iš to, kas išdėstyta, išplaukia, kad ES valstybėse pilietybės netekimo pagrindai yra praktiškai analogiški ir skiriasi nežymiais kiekvienos valstybės individualiais reglamentavimo bruožais. Galėtume išskirti tokius pagrindinius pilietybės netekimo pagrindus:

- apgaulingos informacijos pateikimas natūralizacijos proceso metu;
- nusikalstamos veikos įvykdymas;
- kitos valstybės pilietybės įgijimas.

⁹⁴ Nationality Act of 22 July 1913 (as amended August 2007) [Germany]. 22 July 1913, // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48e5dd962.html>. Prisjungimo laikas: 2008-11-12.

IV. DVIGUBOS PILIETYBĖS INSTITUTAS

4.1. Dvigubos pilietybės sąvoka

Dviguba pilietybė – tai asmens turima dviejų valstybių pilietybė, kurią pripažįsta abi valstybės. Vienos valstybės draudžia dvigubą pilietybę, kitos ją leidžia su griežtomis išimtimis iš bendros taisyklės turėti tik vieną pilietybę. Viena iš pagrindinių priežasčių dvigubai pilietybei atsirasti yra vis didėjanti gyventojų migracija.

Dviguba pilietybė yra gana dažnai sutinkamas atvejis daugelyje ES valstybių. Nėra valstybių, kurios griežtai draustų dvigubą pilietybę, tačiau nėra ir tokių, kurios besąlygiškai įgalintų ją turėti. ES valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose numatyta sudėtinga ir daugeliu atveju griežtai ribojama dvigubos pilietybės įgijimo tvarka.

Anot A.Vaišvilos, dviguba pilietybė be dvigubų pareigų prieštarauja (Lietuvos Respublikos) Konstitucijai ne tik pagal formą, bet ir pagal turinį; ji prieštarauja pačiai teisės esmei, kiek teisė yra leidimų ir paliepiamų vienovė.⁹⁵ Pavyzdžiui, mokestinės prievolės vienu metu gali būti vykdomos tik vienai valstybei. Todėl asmuo, tapdamas kelių valstybių piliečiu, faktiškai vykdo savo pareigas tik vienai valstybei, tuo tarpu, norėdamas gauti kitos valstybės globą, jis teoriškai jos negalėtų gauti, kadangi iš pastarosios reikalautų tik teisių, nevykdydamas savo, kaip piliečio, pareigų.

E.Šileikis pabrėžia, kad dviguba pilietybė, kaip „desakralizuojanti“ pilietybės ne tik etnokultūrinį, bet politinį ir teritorinį pobūdį, nėra konstitucinė vertybė.⁹⁶

Dviguba asmens pilietybė gali atsirasti ir taikant dviejų valstybių pilietybės įstatymus vieno asmens atžvilgiu, pavyzdžiui, jo vedybų atveju, kurių pagrindu pagal antrosios valstybės įstatymus sutuoktinis galėtų įgyti šios valstybės pilietybę. Tačiau paprastai valstybės nenoriai pripažįsta savo piliečiams kitos valstybės pilietybę arba dvigubos pilietybės atveju pripažįsta savo piliečiui tik savo pilietybę su visomis iš pilietybės galinčiomis išplaukti pasekmėmis.

4.2. Dvigubos pilietybės įgijimo būdai ir jos ribojimas

Penkios ES valstybės (Austrija, Danija, Vokietija, Nyderlandai bei Liuksemburgas) vis dar reikalauja, kad ankstesnės pilietybės, norint įgyti šių valstybių pilietybę, būtų atsisakyta, tačiau Vokietijoje, Nyderlanduose bei Liuksemburge jau pradėtos diskusijos dėl pilietybės įgijimo proceso

⁹⁵ Vaišvila A. Dviguba pilietybė – ne tik dvigubos teisės // Jurisprudencija, Nr. 7 (109), 2008. P. 10.

⁹⁶ Šileikis E., Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 123-138.

sušvelninimo. Didelės valstybės, kurios stengiasi apsaugoti nuo imigracijos, dvigubą pilietybę riboja (Prancūzija, Vokietija), tuo tarpu kitos valstybės, ypač tos, kurių piliečiai yra emigravę, kur kas atlaidžiau vertina dvigubos pilietybės suteikimą (pavyzdžiui, Airija, Čekija, Italija).

Dviejų (arba daugiau) valstybių pilietybę turinčių asmenų teisinę padėtį apibrėžia 1930 m. Hagos konvencija dėl kai kurių klausimų, susijusių su pilietybės įstatymų kolizija,⁹⁷ kurioje įtvirtinama, kad asmuo turi lygias teises abiejose pilietybės valstybėse. Svarbu paminėti ir dvigubos pilietybės atvejį, nagrinėtą 1955 m. Tarptautiniame Teisingumo Teisme – Nottebohm byloje⁹⁸. Nottebohm'as, Vokietijos pilietis, Antrojo pasaulinio karo metais įgijo Lichtenšteino pilietybę. Gvatemalai, kurioje jis nuolat gyveno, paskelbus karą Vokietijai, Nottebohm'as buvo traktuojamas kaip priešo valstybės pilietis. Lichtenšteinas, vykdydamas savo piliečio diplomatinę gynybą, kreipėsi į Tarptautinį Teisingumo Teismą. Teismas šioje byloje pirmiausia sprendė klausimą dėl to, ar Nottebohm'o ryšys su Lichtenšteinu buvo efektyvus, t.y. tikras. Teismas konstatavo, kad „valstybė gali pretenduoti, kad jos nustatytas normas pripažintų kita valstybė tik tada, jei šios normos atitinka bendrą tikslą, kad teisinis pilietybės ryšys sutaptų su tikroju asmens priklausymu valstybei, kas, savo ruožtu, leistų jai vykdyti savo piliečių gynybą santykiuose su kitomis valstybėmis.“ Kaip matome, pilietybės efektyvumo principas gali būti taikomas tik skirtingų pilietybių kolizijos situacijoje. Šio principo požiūriu, pilietybę reikia suprasti ne vien kaip formalų ryšį, bet ir kaip tam tikrą abipusį piliečio ir valstybės ryšį, pasireiškiantį tarpusavio teisių ir pareigų vykdymu.

Pagal tarptautinę teisę, asmeniui, turinčiam dvi pilietybes, iškyla dvi problemos. Pirma, kuri valstybė gali pareikšti pretenziją trečiajai valstybei. Antra, ar gali viena asmens pilietybės valstybė pareikšti pretenziją kitai jo pilietybės valstybei. Dėl pretenzijų trečiosioms valstybėms, labiausiai paplitęs požiūris yra tas, kad tokią teisę turi abi valstybės, nors šis požiūris taip pat kartais buvo ginčijamas. Antruoju atveju vyravo požiūris, jog visos tokios pretenzijos yra nepriimtinos, nors buvo atvejų (ypač šiais laikais), rodančių, kad pagrindinės pilietybės valstybė (t.y. valstybė, su kuria asmuo palaiko glaudesnius ryšius) gali ginti asmenį prieš kitą jo pilietybės valstybę.

Bendra taisyklė, taikoma bipatridams, yra tokia, kad pilietybės valstybė negali ginti bipatrido santykiuose su kita jo pilietybės valstybe.⁹⁹

⁹⁷ Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws the Hague – 12 April 1930 // http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/foreigners_and_citizens/nationality/documents/legal_instruments/Conv%20conflict%20nationality%20The%20Hague%2004_1930.pdf. Prisijungimo laikas: 2008-12-04.

⁹⁸ Nottebohm case (Liechtenstein v. Guatemala) (1951-1955) // <http://www.icj-cij.org/doccketfiles182676.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-10-04.

⁹⁹ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 321-322.

Dvigubos pilietybės galimybės įgijimo būdai nustatyti ir jau minėtoje 1997 m. Europos konvencijoje dėl pilietybės.¹⁰⁰ Konvencijos 14 straipsnio paskirtis – kelių pilietybių išsaugojimas:

- vaikas, gimdamas įgijęs skirtingas pilietybes, galės jas išsaugoti;
- sutuoktinis, įgijęs naują pilietybę santuokoje, taip pat turės galimybę išsaugoti abi pilietybes.

Šios konvencijos 15 straipsnis suteikia galimybę valstybėms savo nacionaliniuose įstatymuose numatyta tvarka reglamentuoti pilietybės įgijimą, atsisakymą bei netekimą dvigubos pilietybės atveju. Pagal konvenciją, asmenys, turintys daugiau nei vieną pilietybę, kiekvienoje valstybėje, kurios pilietybę jie turi, yra lygiaverčiai piliečiai ir negali būti diskriminuojami.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime¹⁰¹ išaiškino, jog dviguba pilietybė iš esmės prieštarauja Konstitucijai ir todėl turėtų būti įmanoma tik kaip reta išimtis, bet ne taisyklė. Anot Konstitucinio Teismo, būtina siaurinti asmenų, galinčių pretenduoti į dvigubą pilietybę, ratą. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad ši problema iškilo palaiptiniam plečiant asmenų, galinčių turėti Lietuvos ir kitos valstybės pilietybę, ratą. Po šio nutarimo kilo daug diskusijų, kaip reikėtų patobulinti Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymą, neprieštaraujant pagrindiniam valstybės įstatymui bei nepakenkiant lietuvišką kilmę turinčių asmenų bei užsienyje gyvenančių Lietuvos piliečių interesams į Lietuvos Respublikos pilietybę.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos leidžiami išimtiniai dvigubos pilietybės atvejai įstatyme turėtų būti apibrėžiami pagal teisinės situacijas, į kurias patenka Lietuvos piliečiai, priimančys kitos valstybės pilietybę, arba kitų valstybių piliečiai, siekiantys įgyti ar susigrąžinti Lietuvos pilietybę. Taip pat – atvejus, susijusius su mišriomis santuokomis, su okupacijos laikų politiniais pabėgėliais ir tremtiniais, su asmenimis, kuriems okupacijos laikotarpiu įgytos kitos valstybės pilietybės praradimas reikštų ir socialinių garantijų praradimą.

Taigi įstatymų leidėjai turėtų sudaryti atskirų atvejų sąrašą, atsižvelgdami į numatytus dvigubos pilietybės apribojimus. Pavyzdžiui, galima išskirti svetur gimusių ir gimimo šalies pilietybę įgijusių vaikų situaciją.

Žinoma, kad nekiltų konstitucingumo problemų, reikėtų labai kruopščiai, tiksliai parinkti formuluotes, kadangi kalbama apie piliečio teises ir pareigas.

Apskritai, jeigu visos valstybės nustatytų tik *ius soli* arba tik *ius sanguinis* pilietybės įgijimo principus, dvigubos pilietybės atvejai būtų retesni mišrių santuokų atvejais. Šiuo metu valstybės taip

¹⁰⁰ European Convention on Nationality, Council of Europe, 6 November 1997. ETS 166. // <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-12-02.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2006, Nr. 123-4650.

pat dar nėra ratifikavusios pakankamai tarptautinių sutarčių, kurios padėtų spręsti pilietybių daugeto problemas. Tai suponuoja ginčus dėl antros pilietybės įgijimo ar netekimo.¹⁰² Apskritai dviguba pilietybė yra labiau nepripažįstama *ius sanguinis* principą natūralizacijai taikančiose valstybėse ir beveik nepripažįstama *ius soli* principą taikančiose valstybėse. Pavyzdžiui, Vokietijoje asmenys, kurie dvigubą pilietybę paveldėjo iš skirtingų tautybių tėvų, gali ją išsaugoti visam laikui. Vokietijoje gimę svetimšalių tėvų vaikai turi apsispręsti dėl pilietybės sulaukę 23 metų amžiaus, o tie, kurie siekia Vokietijos pilietybės, tačiau nori išsaugoti ir savo kilmės valstybės pilietybę, galės tai padaryti tik tuo atveju, jei jų kilmės valstybė neleidžia šios atsisakyti arba atsisakymo procesas yra labai sudėtingas.

Kaip jau minėta, Ispanijoje konstitucija pripažįsta dvigubos pilietybės atvejus tik Lotynų-amerikiečiams bei asmenims, kurie turėjo ar turi kilmės ryšius su Ispanija. Tarptautiniai susitarimai dėl dvigubos pilietybės, kurie užtikrina abipuses teises pilietybei, jau egzistuoja su Argentina, Bolivija, Čile, Kolumbija, Kosta Rika, Dominikos Respublika, Ekvadoru, Gvatemala, Hondūru, Nikaragva, Paragvajumi, Peru.¹⁰³

Dėl kalbinių bei istorinių aplinkybių tarp Ispanijos bei kitų šalių, tokių kaip Andora, Filipinai, Pusiaujo Gvinėja, Portugalija bei Lotynų Amerikos valstybės, Ispanijos Civilinis kodeksas įtvirtina nuostatą, kad nei Ispanijos piliečiai pagal kilmę, kurie įgyja vienos iš aukščiau minėtų valstybių pilietybę nepraranda Ispanijos pilietybės, nei pastarųjų valstybių piliečiai, prašydami Ispanijos pilietybės neturi atsisakyti savosios.

Būtent dėl dvigubos pilietybės turėjimo asmenys gali būti pilnaverčiais abiejų valstybių piliečiais, išskyrus tuos atvejus, kai reikia apibrėžti pilietybę esant dviejų pilietybių kolizijai. Tokių pilietybės susidūrimų atvejais bei nesant tarptautinių sutarčių, reguliuojančių pastarąsias situacijas, Ispanijos Civilinis kodeksas numato, kad pilietybė sutampa su pastovia (arba paskutine žinoma) asmens gyvenamąja vieta. Ispanijos pilietybė bus pirmesnė prieš kitos valstybės pilietybę, nereguliuojamą tarptautinių sutarčių ar įstatymo.

Pastaruoju metu dėl JAV užklupusios ekonominės krizės, dauguma amerikiečių, kurių kilmės valstybė yra viena iš ES valstybių narių, pradėjo intensyviai domėtis dvigubos pilietybės galimybėmis.¹⁰⁴

¹⁰² Ludvig A. Dealing with Dual Citizenship in Austria and Germany: A Comparison // <http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/copenhagen/ws14/ludvig.PDF>. Prisijungimo laikas: 2008-10-05.

¹⁰³ Medjouba F., Stefanelli Justine N. The Rights and Responsibilities of Citizenship, British Institute of International and Comparative Law, 2008. // <http://www.justice.gov.uk/docs/biicl-report-full.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-10-18.

¹⁰⁴ Abramson A. With U.S. in slump, dual citizenship in EU countries attracts Americans //

Airija, Italija ir Graikija yra tarp tų šalių, kurios turi mažiau ribojamą dvigubos pilietybės suteikimo tvarką ne tik pagal tėvų, tačiau ir pagal senelių bei prosenelių, kilmę. Šalyse, kurios leidžia prašyti dvigubos pilietybės tik pagal tėvų kilmę, vėliau daugeliu atvejų asmuo gali perleisti naująją pilietybę savo vaikams.

Gimimo, santuokos bei mirties liudijimai – tai dokumentai, kurių reikalaujama kaip kilmės įrodymų, norint įgyti antrą pilietybę.

Sprendžiant bipatrizmo problemas šalys dažniausiai taiko aktyvios pilietybės doktriną, t.y. didelį dėmesį skiria pilietybės pastovumui ir faktiniam piliečio ryšiui su valstybe. Aktyvios pilietybės kriterijams priskiriama:

- nuolatinė gyvenamoji vieta arba vieta, kurioje dažniausiai gyvenama;
- nuolatinė darbo vieta;
- vieta, kur asmuo realiai naudojasi savo pilietinėmis arba politinėmis teisėmis;
- karinės ar valstybinės tarnybos atlikimo vieta;
- kai kuriais atvejais – asmens nekilnojamojo turto buvimo vieta.

Dvigubos pilietybės problema gali būti sprendžiama valstybių pilietybės įstatymuose nustatant bipatrizmo negalimumo atvejus įgyjant kitos valstybės pilietybę, sudarant dvišales bei daugiašales sutartis dėl dvigubos pilietybės nepripažinimo.

Iš tarptautinės teisės dvigubos pilietybės teisinio reglamentavimo išplaukia, kad ne visais atvejais dviguba pilietybė yra paranki, kadangi susiduria dviejų valstybių teisės normos, t.y. įvyksta teisės normų kolizija. Ypatingai tai liečia karinę tarnybą, lojalumą valstybei, pilietinių pareigų vykdymą.

Mūsų nuomone, faktas, kad dviguba pilietybė kai kuriose valstybėse leistina, leidžia manyti, kad dviejų pilietybių turėjimas nėra labai nepageidautinas dalykas bei tai, kad ateityje tokių atvejų gali daugėti, o tai lems didėjantis ES valstybių gyventojų mobilumas.

Išvados

1. Kiekviena iš 27 ES valstybių narių skirtingai reguliuoja pilietybės santykius. Taip yra įgyvendinamas ES principas nesikišti į valstybių narių pilietybės, kaip konstitucinės teisės instituto, reglamentavimą – kiekviena valstybė narė turi savo *domaine réservé*. Toks išskirtinės kompetencijos turėjimas skatina kolizijas susidūrus skirtingoms ES valstybių narių teisės sistemoms, taigi neturi būti atmetama galimybė ateityje bent iš dalies suvienodinti pilietybės reglamentavimą.
2. Skirtingas pilietybės reglamentavimas ES valstybėse narėse lemia tai, kad palankesnes pilietybės įgijimo sąlygas suteikiančios valstybės gali tapti didesniu imigrantų traukos centru, palyginus su kitomis ES valstybėmis. Taigi valstybės turėtų reglamentuoti savo pilietybės įgijimo tvarką atsižvelgdamos į kitų šalių pilietybės santykių reguliavimo patirtį, kad ji nebūtų nei pernelyg griežta, nei pernelyg supaprastinta.
3. Pilietybės suteikimas išimties tvarka – svarbus valstybės garsinimo užsienyje institutas, kurio dabartinė simboliška vertė ir esmė jį padaro išimtimi iš bendrųjų pilietybės įgijimo taisyklių. Tikimasi, kad pilietybės suteikimu išimties tvarka ES valstybėse, kuriose jis yra galimas, nebus piktnaudžiaujama kaip anksčiau bei pilietybė bus suteikiama tik asmenims, kurie iš tiesų atitinka valstybei nusipelnusių asmenų sąvoką.
4. Pilietybės atsisakymas yra vienintelis pilietybės santykių pasibaigimo pagrindas, kuris egzistuoja visose ES valstybėse narėse. Tačiau nėra aišku, ar asmenims suteikta teisė atsisakyti pilietybės yra absoliuti, ar santykinė, kadangi kai kuriose ES valstybėse yra įstatymo galimybė atmesti pilietybės atsisakymo prašymą, kitose – valstybės institucijos turi patvirtinti pilietybės atsisakymo neprieštaravimą nustatytiems reikalavimams bei atsižvelgiant į juos pateisinti neigiamus sprendimus.
5. Pilietybės netekimo, kaip pilietybės santykių pasibaigimo būdas, nėra detaliam reglamentuotas, nėra numatyta, kas atsitinka, jei valstybės pilietis pagal gimimą nepraneša, kad jis nori atsisakyti pilietybės, kai įgyja ar prašo kitos valstybės pilietybės. Valstybės nėra numačiusios, kas turi atlikti priežiūrą, kiek piliečių ir kokiomis sąlygomis tampa kitų valstybių piliečiais, o tik konstatuoti pilietybės netekimo faktą gavus tai patvirtinančius dokumentus. Taigi asmuo gali ir toliau be apribojimų būti ne vienos valstybės piliečiu, naudotis jos suteiktomis teisėmis.

6. Dvigubos pilietybės atvejai praktikoje sukelia nemažai valstybių teisių susidūrimų, kadangi valstybės pilietybės santykius reguliuoja neatsižvelgdamos į kitų šalių įstatymus. Būtent todėl kyla problemos norint išsaugoti dvigubą pilietybę arba susigražinti kilmės valstybės (tėvų turėta) pilietybę. Manome, kad dviguba pilietybė turėtų būti ne taisyklė, o jos išimtis, kad nebūtų skatinamos kelių valstybių teisių kolizijos. Dviguba pilietybė neturėtų tapti asmens pranašumu prieš vieną pilietybę turintį asmenį, o valstybių įstatymuose, reglamentuojančiuose bipatrizmą, neturėtų likti spragų, kurios bipatrizmo išimtinį pobūdį paverstų visuotine taisykle. Pagrindas išlaikyti dvigubą pilietybę turėtų būti santuokos sudarymas su užsienio valstybės piliečiu, asmens kilmė, tačiau ne ekonominė gerovė ar kitos, galinčios suteikti pranašumą, aplinkybės.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas // Valstybės žinios, 2008, Nr. 83-3293.
3. Konvencija dėl asmenų be pilietybės statuso // Valstybės žinios, 2000, Nr. 59-1761.
4. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501.
5. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 2002, Nr.77-3288.

II. Specialioji literatūra:

6. Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000.
7. Bauböck R. ir kt. Acquisition and Loss of Nationality . Policies and Trends in 15 European States, Volume 1: Comparative Analyses. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006.
8. Bauböck R. ir kt. Citizenship Policies in the New Europe. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2007.
9. Bauböck R. From Migrants to Citizens: Membership in a changing World. Washington: Brookings Institution Press, 2000.
10. Birmontienė T. ir kiti, Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.
11. Brubaker R. Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje. Vilnius: Pradai, 1998.
12. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / vyr. red. Keinys S. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. IV leidimas.
13. Fulbrook M., Cesarini D. Citizenship, Nationality and Migration. New York: Routledge, 1996.
14. Kūris E. Konstituciniai principai ir konstitucijos tekstas. Jurisprudencija.T. 26 (18), 2002.
15. Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998.
16. Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2002.
17. Nekrošius I. Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 1999.
18. Petrauskas Z. Baltijos valstybių ir Ukrainos pilietybės politika. Politologija. Nr. 2 (10), 1997.
19. Römeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Pirma dalis. Valstybė, I tomas. Vilnius: Pradai, 1995.

20. Sinkevičius V. Lietuvos Respublikos pilietybė 1918 – 2001 metais. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.
21. Sinkevičius V. Pilietybės samprata. Teisė. Nr. 39, 2001.
22. Steiner J., Woods L. EC Law, 6th edition. London: Blackstone Press Limited, 1998.
23. Šileikis E., Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
24. Taljūnaitė M., Pilietybė ir socialinė Europos integracija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
25. Taljūnaitė M. Sociologinė pilietybės samprata ir modeliai // Filosofija. Sociologija., 2004, Nr. 2.
26. Užsienio šalių konstitucijos / sudarytojai doc. dr. E. Jarašiūnas, doc. dr. G. Mesonis Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
27. Vaišvila A. Dviguba pilietybė – ne tik dvigubos teisės. Jurisprudencija, Nr. 7 (109), 2008.
28. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2002.
29. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1998.
30. Žalimas D. Lietuvos Respublikos tęstinumas ir pilietybė. Politologija. Nr. 2 (10), 1997.
31. Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: „Mintis“, 1991.

II. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai:

32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. gruodžio 22 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ 5 punkto pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1994, Nr. 29-524.
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1998, Nr. 100-2791.
34. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 124-5643.

35. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios, 2006, Nr. 123-4650.

IV. Elektroniniai šaltiniai:

36. Abramson A. With U.S. in slump, dual citizenship in EU countries attracts Americans // http://www.palmbeachpost.com/localnews/content/local_news/epaper/2008/06/07/s1a_dual_citizenship_0608.html 2008-09-30. Prisijungimo laikas: 2008-09-30.
37. British Nationality Act // <http://www.statutelaw.gov.uk/legResults.aspx?LegType=All+Legislation&searchEnacted=0&extentMatchOnly=0&confersPower=0&blanketAmendment=0&sortAlpha=0&PageNumber=0&NavFrom=0&activeTextDocId=1360590>. Prisijungimo laikas: 2008-10-13.
38. Citizenship Act of Estonia, 1 April 1995. // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=2220>. Prisijungimo laikas: 2008-10-15.
39. Citizenship Law (Latvia), 1994 // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=1222&less=false>. Prisijungimo laikas: 2008-10-15.
40. Citizenship Law of Portugal, November 18, 2004 // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=751>. Prisijungimo laikas: 2008-10-14.
41. Code Civile français // <http://www.droit.org/code/index-CCIVILL0.html>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.
42. Código Civil español, Aprobado por R.D. del 24 de julio de 1889 // <http://www.ucm.es/info/civil/jgstorch/leyes/ccivil.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-10-17.
43. Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws the Hague – 12 April 1930 // http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/foreigners_and_citizens/nationality/documents/legal_instruments/Conv%20conflict%20nationality%20The%20Hague%2004_1930.pdf. Prisijungimo laikas: 2008-12-04.
44. De Sousa, 10 mars 1995. // <http://www.legislationline.org/legislation.php?lid=2138&tid=11> // Prisijungimo laikas: 2008-10-08.

45. Etzioni A. Citizenship Tests: A Comparative, Communitarian Perspective // <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.1467-923X.2007.00864.x?prevSearch=allfield%3A%28citizenship%29>.
46. European Convention on Nationality, Council of Europe, 6 November 1997. ETS 166. // <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-12-02.
47. European Convention on Nationality, Council of Europe, 6 November 1997. ETS 166, Explanatory Report // <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-12-02.
48. Fajjonu v. Minister for Justice (8 December 1989). // <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12344201>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.
49. Gerard-René de Groot Towards a European nationality law // <http://www.ejcl.org/83/art83-4.html>.
50. Kostakopoulou D. Ideas, Norms and European Citizenship: explaining Institutional change // <http://www.blackwell-synergy.com/doi/full/10.1111/j.1468-2230.2005.00536.x?prevSearch=allfield%3A%28citizenship%29>.
51. Kunqian Catherine Zhu and Man Lavette Chen Case C-200/02 [2004] ECR I-09925 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62002J0200:LT:HTML>. Prisijungimo laikas: 2008-10-13.
52. Loi n°2003-1119 du 26 novembre 2003. Loi relative à la maîtrise de l'immigration, au séjour des étrangers en France et à la nationalité. // <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000795635&dateTexte=>>. Prisijungimo laikas 2008-10-07.
53. Ludvig A. Dealing with Dual Citizenship in Austria and Germany: A Comparison // <http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/copenhagen/ws14/ludvig.PDF>.
54. Medjouba F., Stefanelli Justine N. The Rights and Responsibilities of Citizenship, British Institute of International and Comparative Law, 2008. // <http://www.justice.gov.uk/docs/biicl-report-full.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-10-18.
55. Nationality Act of 22 July 1913 (as amended August 2007) [Germany]. 22 July 1913, // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48e5dd962.html>. Prisijungimo laikas: 2008-11-12.
56. Nottebohm case (Liechtenstein v. Guatemala) (1951-1955) // <http://www.icj-cij.org/docketfiles/182676.pdf>.

57. The Constitution of Ireland, 1 July, 1937. // <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=1629&less=false>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.
58. The Irish Nationality and Citizenship Act, 2004. // <http://www.oireachtas.ie/viewdoc.asp?fn=/documents/bills28/acts/2004/a3804.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-10-08.
59. Spanish Constitution, December 27, 1978 // http://www.senado.es/constitu_i/index.html. Prisijungimo laikas: 2008-10-18.
60. Zionism and Israel - Encyclopedic Dictionary // http://www.zionism-israel.com/dic/Sephardic_Jew.htm. Prisijungimo laikas: 2008-10-17.

Linkutė U. Pilietybės instituto bruožai Europos Sąjungos valstybių konstitucinėje teisėje / Konstitucinės teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. E. Vaitiekienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2008. – 56 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe buvo nagrinėti Europos Sąjungos valstybių pilietybės instituto bruožai konstitucinės teisės kontekste. Aptartos pilietybės bei tautybės sąvokos, pateikiamos įvairių autorių pilietybės sąvokos, pilietybės reglamentavimas tarptautiniuose teisės aktuose. Detaliai išnagrinėti pasirinktų valstybių (Airijos, D.Britanijos, Ispanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Latvijos, Estijos ir Lietuvos) pilietybės įgijimo atvejai – filiacijos, optacijos, natūralizacijos, pilietybės suteikimo išimties tvarka bei kitais galimais būdais. Baigiamajame darbe išanalizuoti ir pilietybės teisinių santykių pasibaigimo pagrindai – pilietybės atsisakymas, atėmimas bei netekimas, remiantis pasirinktų ES valstybių narių teisės aktais, teismine praktika. Taip pat nagrinėta dviguba pilietybė, jos reglamentavimas, įgijimo būdai bei iš jos kylančios kolizijos tarp valstybių, remiantis nacionaliniais, regioniniais bei tarptautiniais teisės aktais.

Pagrindiniai žodžiai: pilietybė, pilietybės įstatymas, dviguba pilietybė, tautybė, optacija, pilietybės atsisakymas, filiacija, natūralizacija.

Linkutė U. Features of the Citizenship Institution in the Constitutional Law of the European Union members / Master's Work in Constitutional Law. Supervisor assoc. dr. E. Vaitiekienė. – Vilnius: Faculty of Law, Mykolas Romeris university, 2008. – 56 p.

ANOTATION

In this master's work there have been analysed the main features of the citizenship institute in the context of the Constitutional Law of the European Union states-members. There was made a study of the main concepts of citizenship, various ideas of citizenship of different authors. A detailed survey of the citizenship of the chosen states (Ireland, Great Britain, Spain, France, Germany, Latvia, Estonia and Lithuania) was done. The were analysed the main ways of acquirement and loss of nationality in these states-members, according to the constitutional acts of these states. The ways by acquirement of the citizenship because of the worthiness to the state were

also mentioned. It was also analysed a case of the double citizenship according to the national, regional and international acts.

Key Words: citizenship, Law of citizenship, dual citizenship, nationality, option, renunciation, citizenship by descent, naturalisation.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Linkutė U. Pilietybės instituto bruožai Europos Sąjungos valstybių konstitucinėje teisėje / Konstitucinės teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. E. Vaitiekienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2008. – 56 p.

Konstitucinės teisės magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes skirtingas pilietybės santykių reguliavimas ES valstybių konstitucinėje teisėje įtakoja šalių narių piliečius priimti kitos valstybės ar atsisakyti savo nacionalinės pilietybės, esant (ne) palankesniais jos reglamentavimui, įgyjamoms teisėms ir pareigoms. Tačiau asmuo gali būti ir bipatridas – tokiu atveju kyla klausimas, kurios ES valstybės narės teisinis reguliavimas bus taikomas. Taigi galima abiejų pilietybės valstybių teisės kolizija. Baigiamajame darbe nagrinėjama, kaip skirtingas pilietybės teisinis reguliavimas ES valstybėse įtakoja asmenų apsisprendimą dėl pilietybės atsisakymo, įgijimo arba prašymo ją įgyti. Kita baigiamajame darbe gvildinama problema, kad dvigubos pilietybės turėjimas ES valstybių narių konstitucinėje teisėje lemia nacionalinių teisės sistemų koliziją. Baigiamojo darbo objektas – pilietybės instituto bruožai konstitucinės teisės kontekste, o tikslas – išanalizuoti ir įvertinti ES valstybių (Airijos, D.Britanijos, Ispanijos, Prancūzijos, Latvijos, Estijos ir Lietuvos) pilietybės instituto turinį konstitucinės teisės kontekste. Baigiamojo darbo uždaviniai - palyginti pilietybės įgijimo ir netekimo ES valstybėse (Airijoje, D.Britanijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Latvijoje, Estijoje ir Lietuvoje) pagrindinius aspektus, išanalizuoti pilietybės instituto bruožus ES valstybėse konstitucinės teisės kontekste, remiantis ES valstybių narių pilietybės klausimus reglamentuojančiais teisės aktais bei atskleisti pagrindines problemas, susijusias su dvigubos pilietybės santykių teisiniu reguliavimu ES valstybėse, bei pateikti jų sprendimo būdus. Darbe naudoti lyginimo, abstrakcijos, istorinis-lyginamasis, mokslinės literatūros analizės bei teisinių dokumentų analizės metodai.

SUMMARY

Linkutė U. Features of the Citizenship Institution in the Constitutional Law of the European Union members / Master's Work in Constitutional Law. Supervisor assoc. dr. E. Vaitiekienė. – Vilnius: Faculty of Law, Mykolas Romeris university, 2008. – 56 p.

The topic of this master's work is really important because of the different regulation of the citizenship relations in the Constitutional law of states-members of the EU. That stimulates the citizens of the EU to acquire or to renounce their citizenship according to the better or worse rules of acquisition or renouncement of citizenship of some states and to the rights and duties of the citizen. One can have also a dual citizenship, but this situation suppose a question – which law system will defend a person. That could create a collision between two different law systems of the states-members. So in this master's work we analyse the problem, how could the different regulation of citizenship in the states-members influence the solution of the persons to acquire or to renounce their citizenship. The other problem we will reveal – it is a question if the dual citizenship in the EU creates the conflict of laws between the national systems of the countries. The object of the master's work – the features of the citizenship institution in the context of the Constitutional law of the EU states-members. The objective of this work is to analyse and to evaluate the matter of the citizenship institution of the EU countries (Ireland, Great Britain, Spain, France, Germany, Latvia, Estonia and Lithuania) in the context of Constitutional law. The main tasks of this master's work are to compare the main points of the acquisition and renouncement of citizenship in the EU states-members (Ireland, Great Britain, Spain, France, Germany, Latvia, Estonia and Lithuania), to analyze the features of the citizenship institution of the EU countries in the context of Constitutional law according to the national acts of the countries and to reveal the main problems, relevant to the regulation of the dual citizenship in the EU and to suggest the ways to resolve these problems. We used methods of comparison, abstraction, historical-comparison, scientific literature analysis and legal acts' analysis in our work.